

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ
Кафедра обліку і оподаткування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
другий (магістерський) рівень вищої освіти

**на тему: Теоретико-практичні засади обліку, оподаткування та
аудиту розрахунків з покупцями підприємства**

Виконав: **Нудженко Олександр Олександрович**
здобувач спеціальності
071 «Облік і оподаткування»

Керівник: **Назаренко Інна Миколаївна**
професор кафедри обліку і оподаткування

Рецензент: **Семенець Людмила Валентинівна**
головний фахівець з питань внутрішнього аудиту
Сумського національного аграрного університету

СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет

Кафедра

Освітня програма

Спеціальність

Економіки і менеджменту

Обліку і оподаткування

«Облік і оподаткування» другого
(магістерського) рівня вищої освіти

071 «Облік і оподаткування»

Завідувач кафедри

« 08 » листопада

Затверджую:

М.І. Гордієнко

2023 р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ

Нудженку Олександру Олександровичу

(прізвище, ім'я, по батькові)

1.Тема роботи: Теоретико-практичні засади обліку, оподаткування та аудиту розрахунків з покупцями підприємства.

2. База практичного дослідження:

ФГ «Натон» Сумського району Сумської області

керівник роботи **Назаренко Інна Миколаївна, д.е.н., професор**

(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджена наказом по університету від

14.11. 2023 р. № 3486-н

3. Строк подання здобувачем закінченого проекту (роботи) 19 грудня 2024 року

4. Вихідні дані до проекту (роботи):

первинні та зведені документи, реєстри синтетичного та аналітичного обліку, статутні та

установчі документи, фінансова, статистична, бюджетна та податкова звітність,

законодавчо - нормативні акти з питань обліку і контролю, монографії, фахові наукові

статті та доповіді на міжнародних науково-практичних конференціях з питань сучасного

стану та вдосконалення обліку, аналізу, аудиту і контролю.

5. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

здійснити взаємоузгодженість термінів «розрахунки з покупцями» та «дебіторська

заборгованість»; узагальнити нормативну регламентацію обліково-контрольної складової

процесу управління та оподаткування розрахунків з покупцями; дослідити питання

ведення обліку розрахунків з покупцями з теоретичної позиції; провести оцінку

показників діяльності фермерського господарства; проаналізувати процес організації

обліку розрахунків з покупцями у фермерському господарстві та запропонувати напрями

удосконалення; розглянути питання аудиту розрахунків з покупцями; сформулювати

висновки.

6. Дата видачі завдання

« 08 » листопада 2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів підготовки кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Визначення та затвердження теми дослідження, складання плану – графіку виконання роботи	листопад 2023 р.	
2.	Підбір та аналіз літературних джерел, підготовка першого теоретичного розділу	грудень 2023 р. - січень 2024 р.	
3.	Збір аналітичної інформації, обробка результатів дослідження та підготовка другого розділу роботи	лютий-липень 2024 р.	
4.	Підготовка третього розділу кваліфікаційної роботи	вересень - жовтень 2024 р.	
5.	Підготовка висновків, пропозицій та узгодження з керівником	жовтень-листопад 2024 р.	
6.	Підготовка кінцевого варіанту кваліфікаційної роботи	листопад 2024 р.	
7.	Опрацювання зауважень керівника, перевірка на автентичність	02-16 грудня 2024 р.	
8.	Рецензування кваліфікаційної роботи	06-17 грудня 2024 р.	
9.	Представлення кваліфікаційної роботи на кафедрі, деканат	19 грудня 2024 р.	
10.	Підготовка доповіді, презентації до кваліфікаційної роботи та її попередній захист	18-23 грудня 2024 р.	
11.	Захист кваліфікаційної роботи	24 грудня 2024 р.	

Здобувач вищої освіти за другим
(магістерським) рівнем

Олександр НУДЖЕНКО

Керівник роботи

Інна НАЗАРЕНКО

Перевірку на автентичність проведено.

Надія БАРАНИК

Кваліфікаційна робота допущена до
захисту

Гарант освітньої програми

Інна НАЗАРЕНКО

Декан факультету економіки і
менеджменту

Світлана ЛУКАШ

АНОТАЦІЯ

Нудженко О.О. Теоретико-практичні засади обліку, оподаткування та аудиту розрахунків з покупцями підприємства. Рукопис кваліфікаційної роботи. Суми. 2024.

Кваліфікаційна робота спрямована на обґрунтування теоретико-практичних засад обліку, оподаткування та аудиту розрахунків з покупцями підприємства. У кваліфікаційній роботі вирішувалися наступні завдання: проведення взаємоузгодженості термінів «розрахунки з покупцями» та «дебіторська заборгованість»; конкретизація нормативної регламентації обліково-контрольної складової процесу управління та оподаткування розрахунками з покупцями; визначення особливостей організації обліку та аудиту розрахунків з покупцями в умовах діджиталізації; проведення оцінки організаційно-економічного забезпечення діяльності досліджуваного фермерського господарства; конкретизація обліково-практичних аспектів розрахунків з покупцями в фермерському господарстві; дослідження облікової політики в якості інструменту управління дебіторською заборгованістю, яка є результатом взаємоспівпраці з покупцями; конкретизація теоретичних аспектів аудиту розрахунків з покупцями; деталізація процедурного забезпечення аудиту розрахунків з покупцями, спрямованого на формування доказової бази; охарактеризувати процес документування аудиту розрахунків з покупцями.

У першому розділі зазначено, що розрахунки з покупцями - це система фінансових і бухгалтерських операцій, яка відображає взаємовідносини підприємства з його контрагентами (покупцями та замовниками) щодо отримання оплати за реалізовану (відвантажену) продукцію, виконані роботи чи надані послуги. Встановлено, що нормативна регламентація обліку розрахунків з покупцями забезпечує точність, прозорість і відповідність ведення бухгалтерського обліку вимогам чинного законодавства, вона є основою для правильного відображення господарських операцій, мінімізації ризиків помилок або зловживань і підвищення довіри до фінансової звітності підприємств. Досліджено особливості ведення обліку розрахунків з покупцями за допомогою різних програмних продуктів.

У другому розділі проведено оцінку організаційно-економічного забезпечення діяльності фермерського господарства, з практичної позиції оцінено особливості ведення обліку розрахунків з покупцями за умови використання автоматизованої форми обліку, детально обґрунтовані напрями удосконалення облікової політики в частині обліку дебіторської заборгованості, яка виникає у результаті процесу взаємовідносин підприємства та покупців.

У третьому розділі розкрито теоретико-методичні аспекти аудиту розрахунків з покупцями, обґрунтовано алгоритм проведення перевірки розрахунків з покупцями, подано характеристику аудиторських доказів. Також у роботі наведено ідентифікацію процедур аудиту в контексті аудиторського дослідження операцій за розрахунками з покупцями. Охарактеризовано процес документування аудиторської перевірки з деталізацією робочої та підсумкової документації. Наведені форми робочої документації відповідно до тематики дослідження.

Ключові слова: аудит, бухгалтерський облік, внутрішній контроль, дебіторська заборгованість, постачальники, розрахунки.

ANNOTATION

Nudzhenko O.O. Theoretical and practical principles of accounting, taxation and audit of settlements with customers of the enterprise. Manuscript of qualification work. Sumy. 2024.

The qualification work is aimed at substantiating the theoretical and practical principles of accounting, taxation and audit of settlements with customers of the enterprise. In the qualification work, the following tasks were solved: reconciliation of the terms "payments with customers" and "receivables"; specification of the regulatory regulation of the accounting and control component of the process of management and taxation of settlements with buyers; determination of the peculiarities of the organization of accounting and auditing of settlements with buyers in the conditions of digitalization; carrying out an assessment of the organizational and economic support of the researched farm; specification of accounting and practical aspects of settlements with buyers in farming; study of accounting policy as a tool for managing receivables, which is the result of mutual cooperation with buyers; specifying the theoretical aspects of the audit of

settlements with buyers; detailing the procedural support of the audit of settlements with buyers, aimed at forming an evidence base; describe the process of documenting the audit of settlements with buyers.

The first section states that settlement with buyers is a system of financial and accounting operations that reflects the relationship of the enterprise with its counterparties (buyers and customers) regarding the receipt of payment for sold (shipped) products, performed works or provided services. It has been established that the regulatory regulation of accounting of settlements with buyers ensures accuracy, transparency and compliance of accounting with the requirements of current legislation, it is the basis for the correct display of business transactions, minimizing the risks of errors or abuses and increasing trust in the financial reporting of enterprises. Peculiarities of keeping records of payments with buyers with the help of various software products have been studied.

In the second section, an assessment of the organizational and economic support of the farming activity was carried out, from a practical point of view, the peculiarities of keeping records of payments with buyers under the condition of using an automated accounting form were evaluated, the directions for improving the accounting policy in the part of accounting for receivables, which arise as a result of the process of relations between the enterprise and buyers

In the third chapter, the theoretical and methodological aspects of the audit of settlements with buyers are revealed, the algorithm for checking settlements with buyers is substantiated, and the characteristics of audit evidence are presented. The work also identifies the audit procedures in the context of the audit study of operations based on settlements with buyers. The process of documenting the audit check is described, detailing the working and final documentation. The forms of working documentation are given in accordance with the subject of the study.

Key words: audit, accounting, internal control, accounts receivable, suppliers, settlements.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ, ОПОДАТКУВАННЯ ТА АУДИТУ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ ПІДПРИЄМСТВА	11
1.1 Взаємоузгодженість термінів «розрахунки з покупцями» та «дебіторська заборгованість»	11
1.2 Нормативна регламентація обліково-контрольної складової процесу управління та оподаткування розрахунками з покупцями	14
1.3 Особливості організації обліку та аудиту розрахунків з покупцями в умовах діджиталізації	17
РОЗДІЛ 2 ОБЛІК РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ В ФГ «НАТОН»	21
2.1 Оцінка організаційно-економічного забезпечення діяльності ФГ «Натон»	21
2.2 Обліково-практичні аспекти розрахунків з покупцями в ФГ «Натон»	29
2.3 Облікова політика – інструмент управління дебіторською заборгованістю, яка є результатом взаємоспівпраці з покупцями	40
РОЗДІЛ 3 АУДИТ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ	46
3.1 Теоретичні аспекти аудиту розрахунків з покупцями	46
3.2 Процедурне забезпечення аудиту розрахунків з покупцями, спрямоване на формування доказової бази	54
3.3 Характеристика документування аудиту розрахунків з покупцями	59
ВИСНОВКИ	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	66
ДОДАТКИ	70

ВСТУП

Актуальність теми. Облік розрахунків із покупцями є основою для забезпечення фінансової стабільності, прозорості бізнесу та довіри до підприємства. Його ведення сприяє ефективному управлінню дебіторською заборгованістю, підвищенню платіжної дисципліни контрагентів і формуванню реалістичної фінансової звітності. Це не лише забезпечує відповідність законодавству, але й створює умови для розвитку бізнесу та підвищення його конкурентоспроможності.

У процесі діяльності будь-якого підприємства виникає співпраця із значною кількістю покупців, відповідно наслідком є документування значної кількості господарських операцій, що може впливати на якість та достовірність показників бухгалтерського обліку. Зазначене актуалізує періодичне проведення аудиторської перевірки, яка буде орієнтована на перевірку як показників фінансової звітності, так і стандартних звітів та первинної документації. Враховуючи означуване, доцільно зазначити, що тематика наукового дослідження є актуальною.

Окреслена проблема є об'єктом наукових досліджень вітчизняних вчених: Бутька О.В. [2], Гринь В.П. [5], Грицишена Д.О. [6], Кемарської Л.Г. [9], Косташ Т.В. [10], Макаренка А.П. [12], Шигун М.М. [29] та ін.

Зв'язок роботи з науковою темою. Кваліфікаційна робота виконувалася в межах науково-дослідної теми Сумського національного аграрного університету кафедри обліку і оподаткування: «Обліково-інформаційне забезпечення діагностики діяльності бізнес-суб'єктів (номер державної реєстрації 0119U103685)».

Мета і завдання дослідження. Метою написання кваліфікаційної роботи є дослідження теоретико-практичних засад обліку, оподаткування та аудиту розрахунків з покупцями, обґрунтування пріоритетних напрямів вдосконалення в контексті тематики дослідження.

Досягнення ідентифікованої мети обумовило необхідність постановки та вирішення комплексу завдань:

- здійснення взаємоузгодженості термінів «розрахунки з покупцями» та «дебіторська заборгованість»;
- конкретизація нормативної регламентації обліково-контрольної складової процесу управління та оподаткування розрахунками з покупцями;
- визначення особливостей організації обліку та аудиту розрахунків з покупцями в умовах діджиталізації;
- проведення оцінки організаційно-економічного забезпечення діяльності ФГ «Натон»;
- конкретизація обліково-практичних аспектів розрахунків з покупцями в ФГ «Натон»;
- дослідження облікової політики в якості інструменту управління дебіторською заборгованістю, яка є результатом взаємоспівпраці з покупцями;
- конкретизація теоретичних аспектів аудиту розрахунків з покупцями;
- деталізація процедурного забезпечення аудиту розрахунків з покупцями, спрямованого на формування доказової бази;
- охарактеризувати процес документування аудиту розрахунків з покупцями.

Об'єктом дослідження є теоретико-практичні аспекти обліку і аудиту розрахунків з покупцями підприємства.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних аспектів, пов'язаних з обліком і аудитом розрахунків з покупцями.

Методи дослідження. Виконання кваліфікаційної роботи базувалося на використанні системи загальних та спеціальних методів наукового дослідження: монографічний, графічний, вибірковий, порівняння, систематизації, групування та ін.

Інформаційна база дослідження. Інформаційну базу дослідження становлять закони, положення, стандарти, наукові праці вітчизняних вчених, дані річної фінансової звітності досліджуваного підприємства за період 2021 – 2023 рр., дані бухгалтерського обліку та інвентаризаційного процесу, внутрішні нормативні документи підприємства.

Елементи наукової новизни. Результати наукового дослідження мають елементи наукової новизни та полягають в обґрунтуванні положень, яким притаманний статус вдосконалення або подальшого розвитку, а саме:

набуло подальшого розвитку:

- формування теоретичних засад організації обліку розрахунків підприємства з покупцями, що передбачає взаємоузгодженість термінів «розрахунки з покупцями» та «дебіторська заборгованість», а також деталізацію особливостей ведення обліку з використанням різних спеціалізованих програмних продуктів;

- розгляд облікової політики в якості інструменту управління дебіторською заборгованістю, яка є результатом взаємоспівпраці з покупцями, а також обґрунтування напрямів її вдосконалення в розрізі наступних елементів: опису специфіки діяльності підприємства, обґрунтування класифікаційних критеріїв дебіторської заборгованості, опис форми обліку та її коротка характеристика, методика оцінки дебіторської заборгованості та умови її визнання, методика визначення дебіторської заборгованості сумнівною та умови її списання, перелік первинної документації та документообіг, перелік стандартних звітів, які фермерське господарство визначило для використання, відображення інформації про дебіторську заборгованість у регламентованій звітності;

- ідентифікація алгоритмічної послідовності етапів аудиту розрахунків з покупцями, які передбачають як виконання підготовчих робіт, безпосереднє проведення перевірки, так і документальне оформлення її результатів;

- конкретизація процедур аудиту в контексті аудиторського дослідження операцій за розрахунками з покупцями, що передбачає чітку ідентифікацію МСА з урахуванням їх корелювання з відповідними статтями фінансової звітності

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення кваліфікаційної роботи можуть бути прийняті до впровадження в освітній процес, а також в практичну діяльність досліджуваного підприємства.

Особистий внесок здобувача. Кваліфікаційна робота є самостійно виконаною працею, наукові положення та висновки, які представлені в роботі, одержані здобувачем вищої освіти особисто.

Апробація результатів дослідження. Основні результати наукових досліджень були обговорені на науково-практичних конференціях, зокрема: III міжнародній науково-практичній інтернет-конференції студентів, аспірантів та молодих вчених пам'яті видатного українського вченого-економіста Сергія Ілліча Юрія «Розвиток фінансів, аудиту, бухгалтерського обліку та оподаткування: реалії часу» (м. Кам'янець-Подільський, 1 лютого 2024 р.), III Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегічні пріоритети розвитку бухгалтерського обліку, аудиту та оподаткування в умовах глобалізації» (м. Суми, 19 листопада 2024 р.).

Публікації. Основні результати кваліфікаційної роботи викладено в 2 наукових працях загальним обсягом 0,4 ум. друк. арк.

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи -70 сторінок, робота містить 6 таблиць, 27 рисунки. Список використаних джерел налічує 34 джерела.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ, ОПОДАТКУВАННЯ ТА АУДИТУ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Взаємоузгодженість термінів «розрахунки з покупцями» та «дебіторська заборгованість»

Розрахунки з покупцями - це система фінансових і бухгалтерських операцій, яка відображає взаємовідносини підприємства з його контрагентами (покупцями та замовниками) щодо отримання оплати за реалізовану (відвантажену) продукцію, виконані роботи чи надані послуги. Даний вид розрахунків є важливою частиною облікового процесу, оскільки вони безпосередньо впливають на грошові потоки бізнес-суб'єкта. На рисунку 1.1 структуровано процес розрахунків з покупцями.

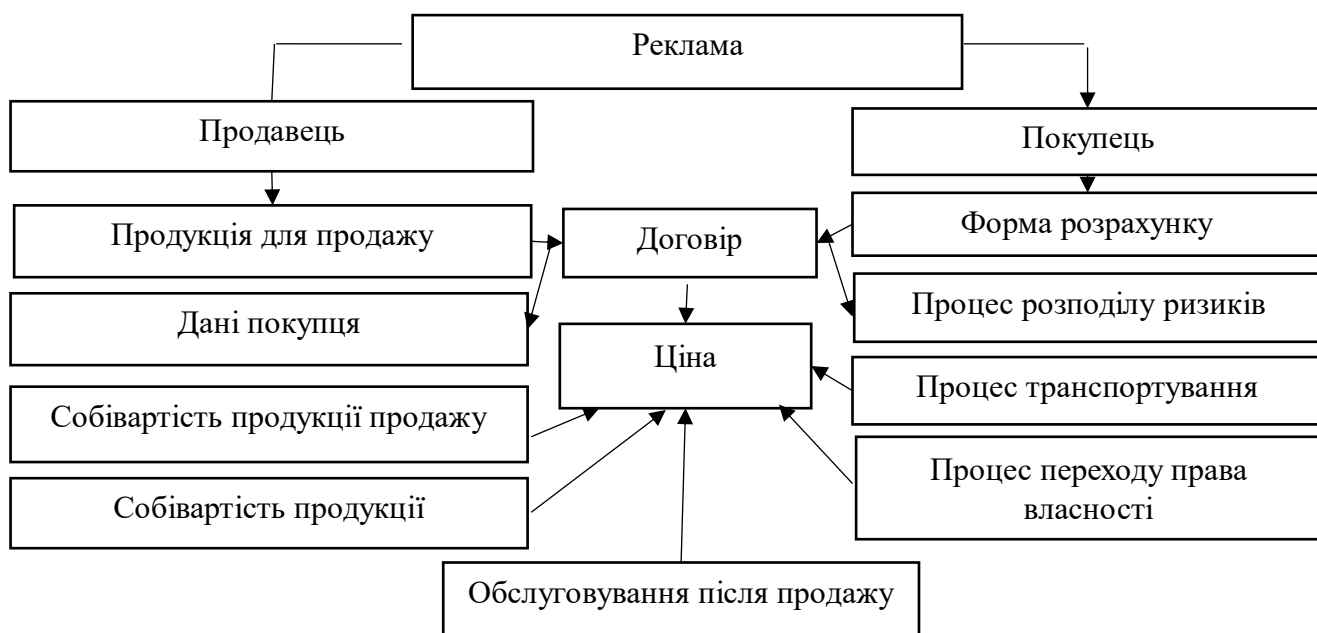

Рисунок 1.1 – Структуризація процесу розрахунків з покупцями

*Джерело: складено автором за матеріалами [27].

Слушною є позиція Косташ Т.В., що система співпраці з покупцями зазвичай призводить до виникнення дебіторської заборгованості у продавця. Відповідно, проблема з оплатою за реалізацією є досить актуальною, оскільки виникнення дебіторської заборгованості завжди є ризиковим процесом. При цьому, якщо не співпрацювати з покупцями, відповідно також це негативно вплине на попит, що є теж доволі ризиковим. Тому, забезпечення балансу між реалізацією та розрахунками є нагальною і актуальною проблематикою. Беззаперечно, на сьогодні ще одним негативним чинником, який формує базис для виникнення дебіторської заборгованості є війна, умови якої можуть впливати на збільшення ціни, зміни умов постачання. В умовах військової агресії суттєво змінюється законодавство, що є також ризиковим. Для того, щоб мінімізувати ризики, які формують базис для виникнення дебіторської заборгованості, обов'язковим є врахування бізнес-середовища [10].

Для того, щоб чітко зрозуміти змістовність дебіторської заборгованості на рисунку 1.2 візуалізовано інтерпретацію та характерні властивості дебіторської заборгованості.

Необхідно виокремити проблеми, які безпосередньо впливають на обліковий процес дебіторської заборгованості, що є наслідком війни:

- 1) можлива втрата способу комунікації з боржником;
- 2) контрагенту властиве зниження платоспроможності;
- 3) обмежені фінансові послуги;
- 4) на окупованих, прикордонних територіях відсутня можливість зберігати документи у безпеці;
- 5) валютний курс- нестабільний.

Відповідно, зазначена проблематика не може 100 % бути вирішеною, тому керівництво бізнес-суб'єктів повинна розробити стратегію управління дебіторською заборгованістю, яка передбачатиме:

- систематичний моніторинг заборгованості для уникнення прострочень.
- оцінку фінансового стану контрагентів для мінімізації ризиків неплатежів;

- чітке визначення умов оплати, штрафних санкцій у разі прострочень;
- формування резервів для покриття можливих втрат;
- обов'язковість періодичної перевірки реальності та обґрунтованості заборгованості.

Дебіторська заборгованість - це	
сума коштів, яку підприємство очікує отримати від покупців, замовників або інших контрагентів за поставлені товари, виконані роботи чи надані послуги	
Характерні властивості	
Фінансовий актив (досліджуваний вид заборгованості є складовою оборотних активів підприємства, які забезпечують формування грошових потоків; вона відображає права підприємства на отримання коштів або інших активів)	
Тимчасовий характер (досліджуваний вид заборгованості зазвичай має короткостроковий характер, адже погашення очікується протягом одного року).	
Відображає економічну вигоду, яку бізнес-суб'єкт має намір отримати у перспективі завдяки системі розрахунків з дебіторами.	
Дебіторська заборгованість може бути пов'язана з ризиками (прострочення платежів, неплатоспроможністю дебіторів, шахрайством або помилками).	
Класифікується за різними ознаками (термін погашення, вірогідність погашення, форма виникнення, причина виникнення, економічний зміст, узгодженість з контрагентами, законність виникнення та ін.)	
Для покриття можливих втрат від сумнівної заборгованості бізнес-суб'єкт створює резерви, що відповідає принципу обачності	
Непогашена дебіторська заборгованість негативно впливає на ліквідність, оборотність активів і фінансовий стан підприємства	

Рисунок 1.2 - Інтерпретація та характерні властивості дебіторської заборгованості

**Джерело: складено автором.*

Проблематика дебіторської заборгованості є актуальною постійно, відповідно, кожен бізнес-суб'єкт самостійно має прийняти власні управлінські рішення, які забезпечать йому ефективно управляти досліджуваним видом заборгованості.

1.2 Нормативна регламентація обліково-контрольної складової процесу управління та оподаткування розрахунками з покупцями

Нормативна регламентація обліку розрахунків з покупцями забезпечує точність, прозорість і відповідність ведення бухгалтерського обліку вимогам чинного законодавства. Вона є основою для правильного відображення господарських операцій, мінімізації ризиків помилок або зловживань і підвищення довіри до фінансової звітності підприємств.

Важливість нормативної регламентації підтверджують наступні фактори:

- визначає обов'язкові правила, процедури обліково-контрольної складової процесу управління розрахунків із покупцями (визнання доходів, облік дебіторської заборгованості, відображення сумнівних і безнадійних боргів), що у загальній сукупності забезпечує відповідність обліку вимогам законодавства та знижує ризик санкцій з боку контролюючих органів.
- уніфікує обліковий процес, що дозволяє порівнювати фінансові показники різних суб'єктів господарювання, забезпечує прозорість і зрозумілість звітності;
- забезпечує коректне визначення доходів, витрат і фінансових результатів, які є результатом системи розрахунків з покупцями, що в кінцевому варіанті впливає на оцінку рентабельності підприємства та його фінансову стабільність;
- забезпечує захист прав контрагентів, що підвищує довіру покупців до підприємства як надійного партнера; мінімізує ризики, оскільки встановлені правила дозволяють уникнути ризиків, які пов'язані з визнанням недостовірних доходів, прострочення строків погашення заборгованості, викривлення фінансової звітності, що у загальній сукупності знижує вірогідність фінансових втрат і штрафних санкцій;
- нормативи визначають порядок створення резервів для покриття ризиків непогашення дебіторської заборгованості, що забезпечує обачність у фінансовій звітності та зменшує ризики завищення активів;

- нормативна регламентація визначає, як розрахунки з покупцями мають відображатися у фінансовій звітності, що забезпечує відповідність звітності міжнародним/ національним стандартам і підвищує її інформативність для зацікавлених сторін;

- обґрунтовує механізм оподаткування.

Конкретизуємо особливості нормативної регламентації за досліджуваною тематикою.

Класично, що загальні підходи організації обліку деталізовано охарактеризовані нормами Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [22].

Система співпраці з різними контрагентами має ураховувати норми ГКУ, ЦКУ.

ПКУ визначає механізм оподаткування, який властивий бізнес-процесу, пов'язаному з реалізацією продукції та інших цінностей безпосередньо покупцям. У зазначеному кодексі задекларовані особливості процесу оподаткування у розрізі таких податків:

- ПДВ;
- Податок на прибуток;
- Єдиний податок.

Нормативної регламентації в оподаткуванні розрахунків з покупцями забезпечує прозорість, адже визначає чіткі правила розрахунку податків дозволяють уникнути викривлень у фінансовій звітності; захист інтересів держави та бізнесу, забезпечуючи контроль за сплатою податків і захист прав платників податків; мінімізацію ризиків, оскільки регулювання знижує ризики санкцій за порушення правил обліку та оподаткування; єдині стандарти, які забезпечують уніфікований підхід до оподаткування операцій із покупцями [20].

Враховуючи, що наслідком несвоечасного розрахунку покупців з підприємством є дебіторська заборгованість, доцільно склад нормативної регламентації доповнити НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», яке крім уточнення ключової термінології, викладеної у стандарті, аргументує особливості оцінки, визнання даного виду заборгованості, конкретизує механізм розрахунку

резерву, а також інтерпретує пояснення в контексті узагальнення облікової інформації, яка пов'язана із заборгованістю, у звітності/ примітках [14].

Всі ключові аспекти, які пов'язані з результатами розрахунків з покупцями фіксуються у фінансовій звітності, відповідно, важливим для використання є Методичних рекомендацій щодо заповнення форм фінансової звітності.

План рахунків бухгалтерського обліку акумулює перелік рахунків, які потрібні для узагальнення дебіторської заборгованості (361), отриманих авансів (371), обліковування доходів (рахунки 7 класу), витрат (рахунки 9 класу) та визначення кінцевого фінансового результату (рахунок 79).

Сьогодення формує базис для того, щоб управління базувалося на якісному, достовірному інформаційному ресурсі. Не можливо організувати якісну систему контролю без врахування нормативної регламентації. Система контролю складається з внутрішньої та зовнішньої складової. Внутрішня складова передбачає обов'язкове проведення інвентаризації у чітко визначених випадках (складання фінансової звітності, крадіжки, зміна МВО та ін.), тому важливо, щоб внутрішня нормативна складова забезпечувалася дотриманням вимог Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань.

Важливу роль в організації належної системи внутрішнього аудиту відіграють Стандарти внутрішнього аудиту.

Проте, не можна внутрішню складову контрольного процесу обмежити тільки зазначеним вище нормативним документом. Потрібно її посилити внутрішніми нормативними регламентами, які можуть бути представлені положенням про службу внутрішнього контролю.

Відносно зовнішньої компоненти, відповідно в залежності від суб'єкта контролю, можна включити наступні документи:

- Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність»;
- Закон України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні»;
- Податковий кодекс України;
- Міжнародні стандарти аудиту.

Підводячи підсумки даного екскурсу, резюмуємо, обліково-контрольний процес діяльності, взаємовідносин з контрагентами повинен обов'язково базуватися на дотриманні вимог зазначених нормативних документів, які також мають бути платформою для розробки облікової політики, адже на сьогодні на державному рівні затверджені законодавчо-нормативні документи, які теж зафіксовані вище, які дозволять оперативно виявити прогалини, наслідки яких можуть бути негативні.

1.3 Особливості організації обліку та аудиту розрахунків з покупцями в умовах діджиталізації

У сучасних умовах діджиталізації організація обліку розрахунків з покупцями зазнала суттєвих змін завдяки впровадженню нових технологій, автоматизації процесів і використанню цифрових інструментів. Це дозволяє підвищити ефективність облікових операцій, забезпечити прозорість даних і мінімізувати ризики помилок.

Беззаперечним є факт, що в умовах сьогодення відбувається високий ступінь інтегрування елементів методу бухгалтерського обліку з процесами цифровізації. Підприємства системно застосовують технічні засоби автоматизації (діджиталізації, цифровізації) облікової роботи з відповідним програмним забезпеченням для виконання обліковим апаратом його функцій та завдань, включаючи як нормативні вимоги, так і специфічні для відповідного господарюючого суб'єкта. У контексті тематики дослідження доцільно зазначити, що для забезпечення процесу ведення обліку розрахунків з покупцями є значна кількість спеціалізованих програмних продуктів, які використовуються для автоматизації бухгалтерського обліку, а саме: «Облік SaaS», «MASTER: Бухгалтерія», «Дебет Плюс», «BAS: Бухгалтерія».

«Облік SaaS» - це хмарна бухгалтерська система, яка забезпечує нові технології в обліково-управлінському процесі. За допомогою даної програми для ведення обліку розрахунків з покупцями передбачений наступний перелік електронних первинних документів: «Замовлення покупця», «Видаткова накладна», «Рахунок покупцеві», «Ціноутворення», «Вантажно-митна декларація (експорт)»,

«Накладна на повернення від покупця». Параметри програми дозволяють сформувати оборотно-сальдову відомість по рахунку 36, яка містить по ідентифікованому рахунку інформацію про залишки на початок і кінець періоду, обороти по дебету і кредиту за встановлений період.

Хмарний сервіс бухгалтерського обліку «Облік SaaS» надає можливість формувати такі форми регламентованої звітності: форму 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», яка акумулює інформацію про дебіторську заборгованість за реалізовані товари (продукцію) та форму 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)», яка узагальнює дані як про дохід, отриманий від реалізації, так і про собівартість реалізованої продукції та товарів [17].

Програма «MASTER: Бухгалтерія» має значну кількість модулів для ведення бухгалтерського обліку для різних галузей економіки. Варто зазначити, що функціональність та інструменти базових модулів дозволяють ефективно здійснювати обліковий супровід, пов'язаний з таким бізнес-процесом, як продажі, а саме детальний облік розрахунків із покупцями в частині ведення реєстру договорів з покупцями, формування рахунку покупцю, створення на підставі рахунку документів реалізації, автоматичного формування податкових накладних, шляхом використання рахунку за першою подією або за касовим методом, облік імпоротно-експортних операцій [13].

Програма «Дебет Плюс» має модульну структуру, відповідно, для обліку розрахунків з покупцями потрібно використовувати модуль «Реалізація товарів та послуг», який дозволяє сформувати наступні первинні документи для облікового супроводу операцій, пов'язаних із розрахунками з покупцями: «Товари, послуги», «Накладні», «Повернення», «Касовий чек (оплата за товари, послуги)». Після того, як введені проведення і залишки, система може розраховувати й виводити на екран та на друк наступні вихідні документи: журнали-ордери і відомості до них; різні виписки по рахунках; оборотні відомості по рахунках; головну книгу; оборотний баланс; звітний баланс підприємства; різні форми звітності до ДПС [7].

«BAS: Бухгалтерія» - універсальний бухгалтерський продукт, який на сьогодні має особливий попит, оскільки значна кількість бізнес-суб'єктів його

використовують в практичній діяльності. Функціональні можливості даної програми дозволяють створити такі електронні документи: «Рахунок на оплату покупцеві», «Реалізація товарів і послуг», «Податкова накладна», «Надходження на банківський рахунок». Інформація із зазначених електронних документів акумулюється у стандартних звітах («Оборотно-сальдовій відомості по рахунку 36», «Картці рахунку 36», «Аналізі-рахунку 36»), а також узагальнюється у регламентованій звітності (формі 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», формі 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)»).

Діджиталізація обліку розрахунків з покупцями дозволяє підприємствам підвищити ефективність і швидкість фінансових операцій. Упровадження сучасних технологій спрощує процеси обліку, забезпечує оперативний доступ до інформації та підвищує рівень обслуговування клієнтів, але це потребує дотримання стандартів безпеки даних, адаптації до сучасних технічних новацій, підвищення кваліфікації з технічної позиції працівників бухгалтерії.

Варто наголосити, що в умовах сьогодення, інформаційний потенціал потужно розвивається. Цифровізація здійснює вплив на наступні елементи методу бухгалтерського обліку:

- документування;
- інвентаризація;
- оцінювання;
- калькулювання;
- рахунки;
- подвійний запис;
- балансове узагальнення;
- звітність.

Навіть контрольні процедури відчують вплив цифровізації, який полягає у наступному:

- формування інформаційної бази;
- автоматизація контрольних процесів;
- контроль та безпека;

- віддаленість виконання контрольних процедур;
- аналітика та звітування.

Важливим етапом трансформації аудиторської діяльності, який обумовлений швидкими змінами у бізнес-середовищі, зростанням обсягів даних і складністю облікових систем є автоматизація, яка дозволяє аудиторам підвищити ефективність перевірок, забезпечити точність аналізу даних і зменшити ризики помилок.

Автоматизація аудиту дозволяє збільшувати обсяги даних для дослідження, а автоматизовані інструменти забезпечують швидкий і точний аналіз; автоматизація дозволяє аудитору працювати з даними безпосередньо у цифрових системах підприємства, знижуючи ймовірність помилок; забезпечується мінімізація людського фактора, що знижує ризики помилок, забезпечує точність розрахунків і перевірок дозволяє формувати обґрунтовані висновки; автоматизовані інструменти скорочують час виконання аудиторських процедур, що дозволяє аудиторам зосередитися на аналізі ризикових зон; автоматизація сприяє дотриманню стандартів і підвищує конкурентоспроможність аудиторської фірми; автоматизовані системи мають можливість швидко виявляти потенційні порушення через аналіз аномальних операцій чи невідповідностей, що знижує ризики суттєвих викривлень у фінансовій звітності.

На сьогодні актуальними для використання у процесі аудиту є такі програми спеціалізовані: CaseWare, додаток «1 С : Підприємство», Aura, Connect, Robotic Process Automation, Halo, GL.ai.

На сьогодні не існує жодного автоматизованого інструменту у сфері аудиту, який би максимально автоматизував процес перевірки.

Погоджуємося з даною позицією, кожен зазначений вид програмного забезпечення підлягає як позитивній оцінці аудиторами, так і негативній. Проте, динамічний розвиток, цифровізація спонукають до розвитку, вдосконалення інструментів ведення бізнесу, що відповідно й позитивно вплине на повній автоматизації аудиторського контролю.

РОЗДІЛ 2

ОБЛІК РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ В ФГ «НАТОН»

2.1 Оцінка організаційно-економічного забезпечення діяльності ФГ «Натон»

ФГ «Натон» зареєстроване за адресою Сумська область, Сумський район, с. Постольне, вулиця Центральна, 89. Пріоритетним видом діяльності є вирощування зернових культур, насіння олійних культур, бобових культур. У сфері тваринництва діяльність спрямована на вирощування та утримання курей, курей-несучок та виробництво яєць.

Використовуючи форму 1 та форму 2 річної фінансової звітності проаналізуємо забезпечення фермерського господарства майном. Вартісно-структурний вимір майна буде проаналізовано за даними таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Вартісно-структурний вимір майна фермерського господарства

Показники	2021 рік		2022 рік		2023 рік		Відх. +, - 2023 р. від 2021 р., тис. грн.
	Вартість, тис. грн.	Питома вага, %	Вартість, тис. грн.	Питома вага, %	Вартість, тис. грн.	Питома вага, %	
1	2	3	4	5	6	7	8
Нематеріальні активи	4533,10	3,80	4450,40	2,85	1401,00	0,80	-3132,10
Незавершені капітальні інвестиції	7764,50	6,149	2192,00	1,40	115,00	0,07	-7649,50
Основні засоби	30389,80	25,45	31327,00	20,06	43029,00	24,61	+12639,20
Довгострокові біологічні активи	209,00	0,18	165,00	0,01	121,00	0,07	-88,00
Всього необоротних активів	42896,40	35,92	38134,00	24,42	44666,00	25,55	+1769,60
Запаси	59241,20	49,61	67785,00	43,40	75763,00	43,34	+16521,80
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	9356,80	7,85	30125,00	19,29	10769,00	6,16	+1412,20
Дебіторська заборгованість за виданими авансами	-	-	1097,00	0,70	2256,00	1,29	+2256,00
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	5,70	0,01	1663,00	1,06	2438,00	1,40	+2432,30

Продовження таблиці 2.1

1	2	3	4	5	6	7	8
Інша поточна дебіторська заборгованість	2905,20	2,43	545,00	0,35	27220,00	15,57	+24314,80
Гроші та їх еквіваленти	517,40	0,43	10033,00	6,42	4234,00	2,41	+3716,6
Витрати майбутніх періодів	38,60	0,03	15,50	0,01	3,00	0,01	-35,60
Інші оборотні активи	232,80	0,19	395,00	0,26	449,00	0,25	+216,20
Всього оборотних активів	76515,10	64,08	118060,00	75,58	130152,00	74,45	+53636,90
Всього активів	119411,50	100	156194,00	100	174818,00	100	+55406,50

**Джерело: складено та розраховано автором за даними ф. 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)».*

Подані у таблиці 2.1 показники дають підстави для фіксації збільшення майна на 55406,50 тис. грн., що є результатом збільшення вартості оборотних активів на 53636,90 тис. грн., за рахунок зростання всіх складових, крім витрат майбутнього періоду, які зменшилися на 35,00 тис. грн. Найбільша частка у загальній структурі активів належить такій оборотній складовій як запаси (43,34%), які у динаміці також збільшилися на 16521,80 тис. грн. Також потрібно зафіксувати, що інша поточна дебіторська заборгованість займає вагоме значення у структурі – у 2023 році 15,57%, а вартість зросла 24314,80 тис. грн.

Необоротна складова має порівняно несуттєве зростання у динаміці (на 1769,6 тис. грн.). Ситуація склалася таким чином, основні засоби у 2023 році склали 43029,00 тис. грн., що на 12639,20 тис. грн. більше порівняно з 2021 роком, а їх питома вага у звітному році склала 24,61 %. Всі інші необоротні компоненти зменшилися: нематеріальні активи- на 3132,1 тис. грн., незавершені капітальні інвестиції – на 7649,50 тис. грн, довгострокові біологічні активи – на 88,00 тис. грн.

Вартісно-структурний вимір джерел формування майна підприємства буде проаналізовано за даними таблиці 2.2.

Узагальнені розрахунки таблиці 2.2 дозволяють аргументувати, три джерела формування майна: власний капітал та зобов'язання, забезпечення: довгострокові та поточні. Детальний аналіз власної компоненти дозволяє зазначити її зменшення на 4333,30 тис. грн за рахунок нерозподіленого прибутку.

Таблиця 2.2 – Вартісно-структурні вимір джерел формування майна ФГ

Показники	2021 рік		2022 рік		2023 рік		Відх. +, - 2023 р. від 2021 р., тис. грн.
	Вартість, тис. грн.	Питома вага, %	Вартість, тис. грн.	Питома вага, %	Вартість, тис. грн.	Питома вага, %	
Зареєстрований (пайовий) капітал	1,00	0,01	1,00	0,01	1,00	0,01	-
Нерозподілений прибуток	73557,30	61,59	65406,00	41,87	69224,00	39,59	-4333,30
Всього власного капіталу	73558,30	61,60	65407,00	41,88	69225,00	39,60	-4333,30
Довгострокові кредити банків	-	-	-	-	27500,00	15,73	+27500,00
Цільове фінансування	-	-	3200,00	2,04	-	-	-
Всього довгострокових зобов'язань	-	-	3200,00	2,04	27500,00	15,73	+27500,00
Короткострокові кредити банків	505,40	0,42	24000,00	15,37	6000,00	3,43	+5494,60
Поточна кредиторська заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	-	-	2052,00	1,31	2052,00	1,17	+2052,00
Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	11272,10	9,44	24613,00	15,76	31287,00	17,90	+20014,90
Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	1114,70	0,93	59,00	0,04	218,00	0,12	-896,70
Поточна кредиторська заборгованість зі страхування	63,50	0,05	35,00	0,02	201,00	0,11	+137,50
Поточна кредиторська заборгованість з оплати праці	227,10	0,19	183,00	0,12	955,00	0,55	+727,90
Поточна кредиторська заборгованість за виданими авансами	-	-	671,00	0,43	857,00	0,49	+857,00
Доходи майбутніх періодів	3455,30	2,89	2641,00	1,69	4660,00	2,67	+1204,70
Інші поточні зобов'язання	29215,10	24,48	33333,00	21,34	31863,00	18,23	+3647,90
Всього поточних зобов'язань	45853,20	38,40	87587,00	56,08	78093,00	44,67	+32239,80
Всього пасивів	119411,50	100	156194,00	100	174818,00	100	+55406,50

*Джерело: складено та розраховано автором за даними ф. 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)».

Довгострокові зобов'язання у 2023 році представлені кредитами у сумі 27500,00 тис. грн., а у 2022 році – цільовими забезпеченнями у сумі 3200,00 тис. грн.

Поточні зобов'язання зросли на 32239,80 тис. грн, що відбулося в наслідок збільшення суми по кредитах (на 5494,60 тис. грн), вексям виданими (на 2052,00 тис. грн.), кредиторської заборгованості, яка виникла в результаті взаємовідносин з постачальниками та підрядниками (на 20014,90 тис. грн), заборгованості зі страхування (на 137,50 тис. грн.) заборгованості з оплати праці (на 727,90 тис. грн), заборгованості за одержаними авансами (на 857,00 тис. грн), доходи майбутніх періодів (на 1204,70 тис. грн), інші поточні зобов'язання (на 2647,90 тис. грн.).

Оцінка результативності діяльності ФГ «Натон» забезпечують дані таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Оцінка результативності діяльності фермерського господарства

Показник	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відх. (+/-) 2023 р. від 2021 р.
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	121695,00	111572,00	141770,00	+20074,90
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	94807,40	105728,00	118447,00	+23639,60
Валовий прибуток, тис. грн.	26888,00	5844,00	23323,00	-3565,00
Інші операційні доходи, тис. грн.	409,00	2116,00	8922,00	+8513,00
Адміністративні витрати, тис. грн.	-	4779,00	7549,00	+7549,00
Витрати на збут, тис. грн.	-	9548,00	12509,00	+12509,00
Інші операційні витрати, тис. грн.	10373,10	155,00	1908,00	-8465,10
Інші доходи, тис. грн.	750,60	825,00	1180,00	+429,40
Фінансові витрати, тис. грн.	-	2454,00	4651,00	+4651,00
Інші витрати, тис. грн.	182,50	-	2990,00	+2807,50
Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	17491,70	-8151,00	3818,00	-13673,70

**Джерело: складено та розраховано автором за даними ф. 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)».*

Ідентифіковані у таблиці 2.3 оціночні показники засвідчують, що чистий дохід від реалізації у 2023 році склав 141770,00 тис. грн., що на 20074,90 тис грн. більше у порівнянні з 2021 р. Проте вагоме зростання розміру собівартості (на 23639,60 тис. грн.), здійснило негативний вплив на розмір валового прибутку, оскільки його розмір зменшився на 3565,00 тис. грн. Зростає розмір інших операційних доходів (на 8513,00 тис. грн.), інших доходів (на 429,40 тис. грн.), але також тенденцію до

збільшення мають адміністративні витрати (7549,00 тис. грн.), витрати на збут (на 12509,00 тис. грн.), фінансові витрати (на 4651,00 тис. грн.), інші витрати (на 2807,50 тис. грн.). Доцільно також зафіксувати зменшення інших операційних витрат (на 8465,10 тис. грн.). Ідентифікована вище тенденція результативних показників у загальній сукупності вплинула на кінцевий фінансовий результат, як наслідок, у 2023 році чистий прибуток склав 3818,00 тис. грн., що на 13673,70 тис. грн. менше ніж у 2021 році.

Висновки щодо результативності діяльності посилено показниками рентабельності (таблиця 2.4).

Таблиця 2.4 – Відносні результативні показники діяльності фермерського господарства

Показника	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відх. +, - 2023 року від 2021 року
Рентабельність діяльності, %	18,45	-7,71	3,22	-15,23
Рентабельність власного капіталу, %	24,39	-12,46	5,52	-18,87
Рентабельність активів, %	14,65	-5,22	2,18	-12,47

**Джерело: складено та розраховано автором за даними ф. 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»; ф. 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)»*

Враховуючи дані, зафіксовані у таблиці 2.4, потрібно зазначити значне погіршення всіх оціночних показників, що є наслідком зменшення розмірів кінцевого фінансового результату. Проте, у якості позитивних змін доцільно зафіксувати, що у 2023 році збитковість, яка була у 2022 році, змінилася на прибутковість. Для більшої деталізації, зазначимо, що зменшення відбулося щодо рентабельності діяльності, власного капіталу, активів на 15,23%, 18,87%, 12,47% відповідно.

Більш детально також зупинимось на індикаторах оцінки ліквідності. Позитивна тенденція властива коефіцієнту абсолютній ліквідності, оскільки він зріс на 0,04, що є наслідком збільшення розміру ліквідних активів, що також підтверджують дані таблиці 2.1 (зокрема, оборотні активи). Всі значення показників покриття за досліджуваний період відповідають нормативу, оскільки вони більше 1.

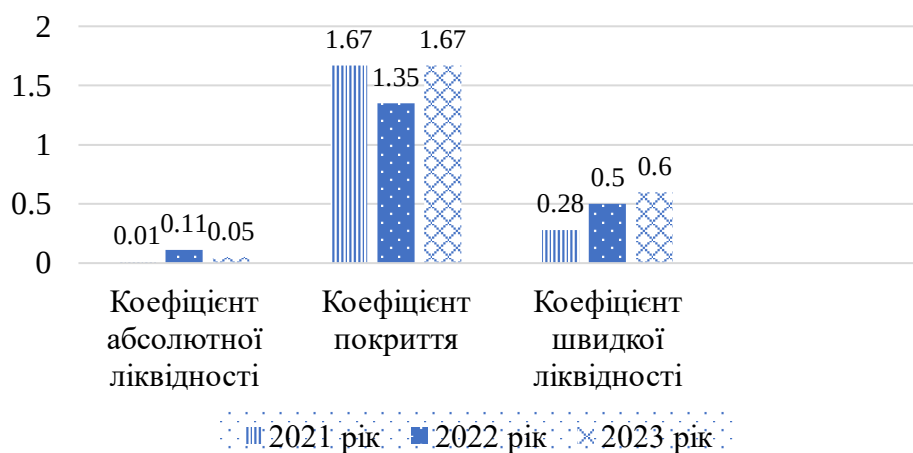

Рисунок 2.1 – Індикатори оцінки ліквідності

**Джерело: складено та розраховано автором за даними ф. 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»*

Також потрібно наголосити, що у 2023 році показник швидкої ліквідності відповідає мінімальному нормативному значенню (0,5), але за попередні звітні періоди відповідність не досягалася, адже у 2021 році розрахункове значення склало 0,28, а в 2022 році – 0,5.

Рисунок 2.2 візуалізує дані щодо платоспроможності (фінансової стійкості) фермерського господарства.

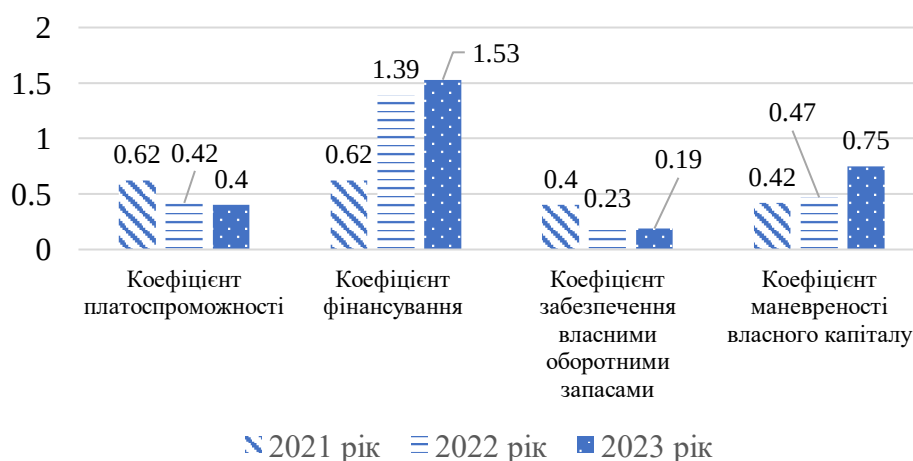

Рисунок 2.2 – Індикатори платоспроможності (фінансової стійкості) фермерського господарства

**Джерело: складено та розраховано автором за даними ф. 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»*

Згідно даних рисунка 2.2, важливим для фіксування є те, що тільки у 2021 році коефіцієнт платоспроможності відповідає нормативу (більше 0,5), адже склав 0,62. Проте з кожним роком властивою є ситуація щодо зменшення, що в результаті підтверджується зменшенням розрахункового значення у 2023 році з 2021 роком на 0,22. Коефіцієнту фінансування не властива тенденція відповідності нормативному значення, адже у 2023 році порівняно з 2021 відбулося збільшення на 0,91, яке підтвердило факт залежності від зовнішніх джерел формування майнової складової. Коефіцієнт забезпеченості власними запасами за три досліджувані роки відповідає нормативу, проте значення в динаміці має тенденцію до зниження, адже у 2023 році – 0,19. Що на 0,21 менше ніж у 2021 році. Незначне покращення властиве коефіцієнту маневреності власного капіталу, оскільки у динаміці збільшення відбулося на 0,33, що засвідчує відповідність нормативу.

Наступний вектор дослідження спрямовується на оцінку ділової активності, що з позиції динаміки візуалізують розрахунки рисунку 2.3.

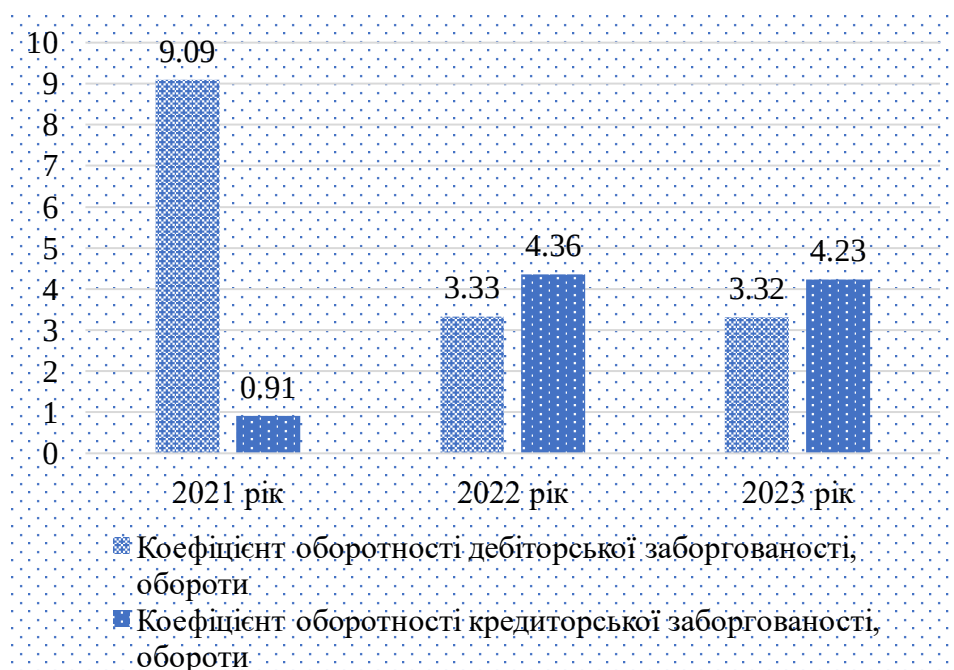

Рисунок 2.3 – Динаміка значень оборотності заборгованостей фермерського господарства

**Джерело: складено та розраховано автором за даними ф. 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»; ф. 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)»*

Відповідно даним рисунку 2.3, зазначимо, що на 5,77 оборотів зменшилося значення коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості. Проте, оборотність кредиторської заборгованості збільшилася на 3,32 обороти.

Наступний рисунок (2.4) візуалізує дані щодо терміну погашення заборгованості.

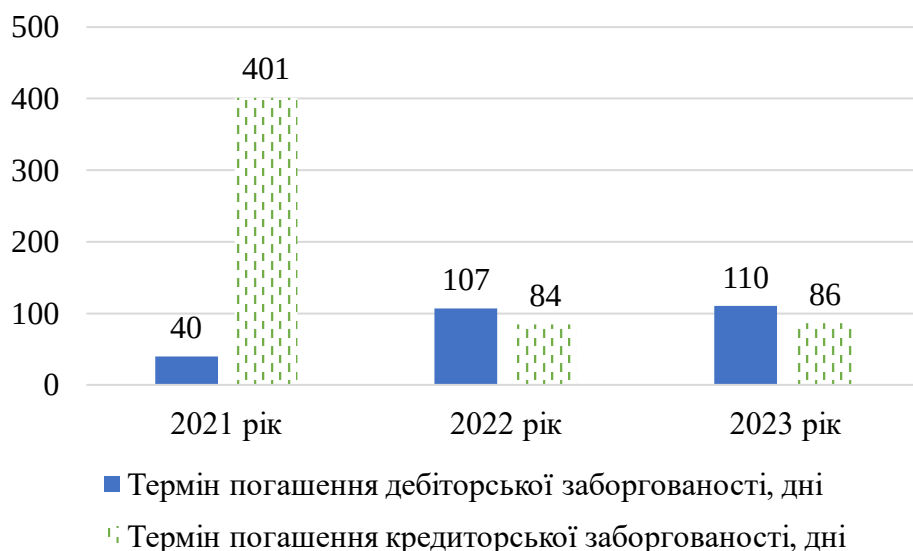

Рисунок 2.4 – Динаміка термінів погашення заборгованостей фермерського господарства

**Джерело: розраховано автором.*

Дані рисунку 2.4 засвідчують негативну тенденцію щодо зростання на 70 днів терміну погашення дебіторської заборгованості, але для кредиторської заборгованості даний показник має позитивну тенденцію, яка засвідчує зменшення на 315 днів.

Підсумовуючи результати дослідження, неможливо здійснити однозначну оцінку організаційно-економічного забезпечення діяльності, проте є і позитивні тенденції зміни, так і негативні. Ситуацію не можна вважати критичної, проте є підстави для перегляду стратегії управління.

2.2 Обліково-практичні аспекти розрахунків з покупцями в ФГ «Натон»

Ключові обліково-практичні аспекти результатів виконання завдань функціонування ФГ «Натон», спрямовані на досягнення його мети, у загальному форматі подані в обліковій політиці, норми якої не можна назвати конструктивними, відповідно, концепт даного недоліку буде розглянутий у наступному розділі з метою конкретизації способів вирішення та удосконалення. Щодо обліково-практичних аспектів розрахункового процесу у ФГ «Натон» зафіксуємо тривале використання автоматизованої форми обліку за допомогою програми «1 С : Підприємство 8.3».

Поглибимо дослідження в контексті практичної спрямованості та охарактеризуємо процес облікового супроводу розрахунків з покупцями. Враховуючи, що ФГ не використовує паперової документації, відповідно, для створення електронної документації програма передбачає використовувати «Розрахунки з контрагентами», що дозволяє, використовуючи закладку «Продажі» створити документ «Рахунок на оплату покупцю» (рисунк 2.5).

Початкова сторінка | Документи покупців | Рахунок на оплату покупцю (створення) * x

Головне | Керівнику | Банк і каса | Продажі | Купівлі | Склад | Виробництво | ОЗ і НМА | Зарплата і кадрові | Операції | Звіти | Довідники | Адміністрування | Софттекс

Рахунок на оплату покупцю (створення) *

Провести та закрити | Записати | Провести | Створити на підставі | Вивантаження | Друк

Номер: | від: 13.11.2024 00:00:00 | Організація: ФГ Натон | Контрагент: Морський | Банківський рахунок: Добро | Договір: Послуги | Новий

Ціна не включає ПДВ. Автоматичний розрахунок ПДВ

Товари (1) | Зворотна тара | Послуги | Додатково

Додати | Підбір | Змінити

N	Номенклатура	Кількість	Од.	К.	Ціна без ПДВ	Сума б/знижки	Знижка
1	Зерно	1 000,000	ц	1,000	800,00	800 000,00	

Всього: 960 000,00 UAH | ПДВ (у т.ч.): 160 000,00 UAH

Коментар: | Відповідальний: Мальцева Олександра Борисівна

Рисунок 2.5 – Створення документу «Рахунок на оплату покупцю»

*Джерело: сформовано автором за допомогою програми ФГ

Створення візуалізованого електронного документа підлягає друку, відповідно, форма паперового документа відповідає уніфікованій паперовій формі, що з метою підтвердження подано на рисунку 2.6.

Початкова сторінка | Документи покупців | Рахунок на оплату покупцю ДОО0-000012 від 13.11.2024 11:38:29 | Рахунок на оплату покупцю ДОО0-000012 від 13.11.2024 11:38:29

← → Рахунок на оплату покупцю ДОО0-000012 від 13.11.2024 11:38:29

Друк | українською мовою | Копії: 1 | 000 | Ще ?

Рахунок на оплату № 12 від 13 листопада 2024 р.

Постачальник: **ФГ Натон**
п/р UA233808054070281020000000792 у банку АПББ "РАЙФФАЙЗЕНБАНК",
код за ЄДРПОУ 88888801, ІПН 523345783475, № свід. 3445678876

Покупець: **ТОВ "Морський"**

Договір: Послуги

№	Товари (роботи, послуги)	Кіл-сть	Од.	Ціна без ПДВ	Сума без ПДВ
1	Зерно	1 000	ц	800.00	800 000.00

Всього: 800 000.00
Сума ПДВ: 160 000.00
Всього із ПДВ: 960 000.00

Всього найменувань 1, на суму 960 000.00 UAH.
Дев'ятсот шістдесят тисяч гривень 00 копійок
У т.ч. ПДВ: Сто шістдесят тисяч гривень 00 копійок

Рисунок 2.6 - Рахунок на оплату покупцю (візуалізація друкованої форми)

**Джерело: сформовано автором за допомогою програми ФГ*

Після заповнення всіх реквізитів документа, поданого на рисунку 2.5, первинний електронний документ підлягає проведенню, що реалізується за допомогою кнопки «Провести і закрити» (рисунок 2.7).

Проведення аналізованого документа забезпечує:

- 1) завершення та формування кореспонденцій рахунків (рисунок 2.8);
- 2) створення видаткової накладної (рисунок 2.9).

У електронному форматі документа, який сформовано та проведено, інформація про господарську операцію конкретизується наступним чином:

- період;
- дебет з короткою деталізацією змісту операції;
- кредит та конкретизація назви документа, який є підставою формування кореспонденції рахунків, а також деталізації складу;
- уточнення операції з позиції податкового обліку;
- сума.

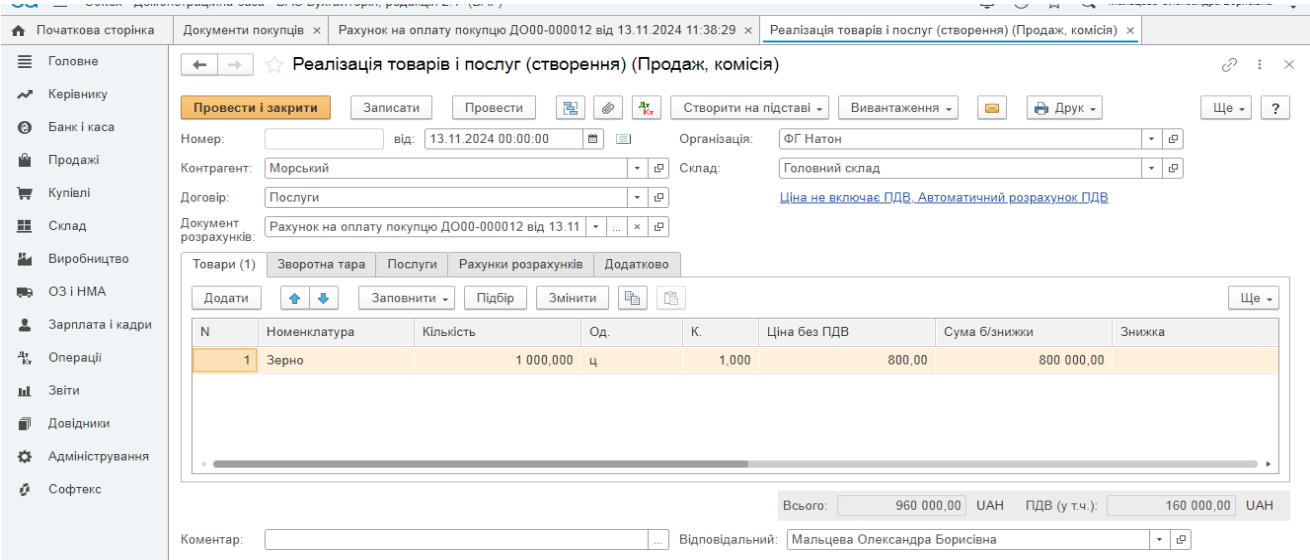

Рисунок 2.7 – Активізація процесу проведення документу «Реалізація товарів і послуг»

**Джерело: сформовано автором за допомогою програми ФГ*

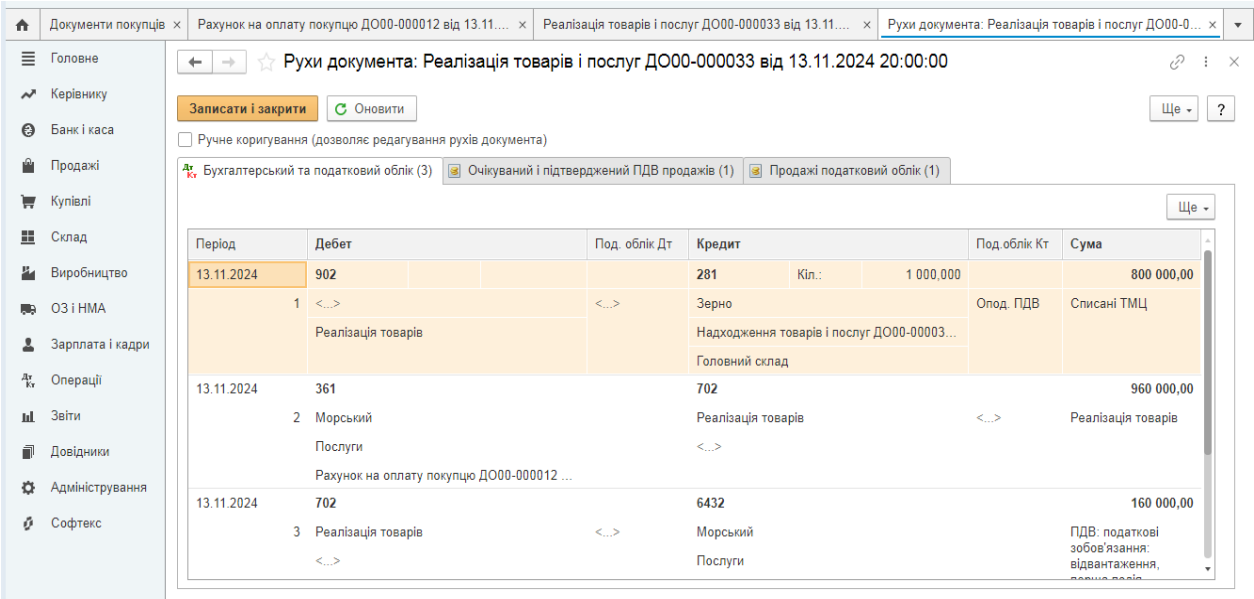

Рисунок 2.8 – Процес проведення документа «Реалізація товарів і послуг» (формування кореспонденцій рахунків)

**Джерело: сформовано автором за допомогою програми ФГ*

Заповнення всіх реквізитів та проведення документа «Реалізація товарів і послуг» забезпечує завершення процесу створення документації, яка фіксує процес первинного облікового супроводу процесу продажу та дозволяє друк

даного документа, який у паперовому варіанті – первинний документ «Видаткова накладна».

Документи покупців x Рахунок на оплату покупок ДОО0-000012 від 13.11.2024 x Реалізація товарів і послуг ДОО0-000033 від 13.11.2024 x Реалізація товарів і послуг ДОО0-000033 від 13.11.2024 x

Головне Керівнику Банкі і каса Продажі Купівлі Склад Виробництво ОЗ і НМА Зарплата і кадрові Операції Звіти Довідники Адміністрування Софтекс

Реалізація товарів і послуг ДОО0-000033 від 13.11.2024 20:00:00

Друк українською мовою Копії: 1

Видаткова накладна № 33 від 13 листопада 2024 р.

Постачальник: **ФГ Натон**
п/р UA233808054070281020000000792 у банку АПББ "РАЙФФАЙЗЕНБАНК",
код за ЄДРПОУ 88888801, ІПН 523345783475, № свід. 3445678876

Покупець: **ТОВ "Морський"**

Договір: Послуги

Розр. док.: Рахунок на оплату покупок № 12 від 13 листопада 2024

Склад: Головний склад

№	Товар	Кіл-сть	Од.	Ціна без ПДВ	Сума без ПДВ
1	Зерно	1 000	ц	800.00	800 000.00
				Всього:	800 000.00
				Сума ПДВ:	160 000.00
				Всього із ПДВ:	960 000.00

Рисунок 2.9 – Візуалізація паперового документа «Видаткова накладна»

*Джерело: сформовано автором за допомогою програми ФГ

Ключовими даними «Видаткової накладної» є:

- номер та дата, яка конкретизує створення документа;
- фіксація даних про назву підприємства, яке здійснює продаж продукції;
- конкретизація підстави для господарської операції;
- назва, номер, дата розрахункового документа;
- конкретизація складу;
- ідентифікація виду товару;
- інформація про кількість реалізованого товару з деталізацією одиниць виміру;
- ціна та сума (з / без ПДВ).

Процесу реалізації будь-якого товару у бухгалтерському обліку властива така особливість, що необхідно обліковий супровід забезпечувати за однією із подій:

- рух товару;
- рух грошових коштів.

Якщо перша подія – рух товару, тобто його реалізації, відповідно бухгалтер має операцію зафіксувати з урахуванням податкових особливостей. Тобто за

допомогою документа «Реалізація товарів і послуг» створити «Податкову накладну» (рисунок 2.10).

Початкова сторінка | Документи покупок | Податкова накладна (створення) (Операції, оподатковувані ПДВ) * x

← → ☆ Податкова накладна (створення) (Операції, оподатковувані ПДВ) *

Провести і закрити | Записати | Провести | Створити на підставі | Вивантаження | Податкова накладна | Ще ?

Номер: від: 13.11.2024 20:00:00 ☐ Включено до ЄРПН ☐ Передається в електронному вигляді ☐ Вимагає реєстр. в ЄРПН ☐ Зведена податкова накладна

Контрагент: Морський Вид операції: Операції, оподатковувані ПДВ

Договір: Послуги Організація: ФГ Натон

Відокремлений підрозділ: Документ розрахунків: Рахунок на оплату покупок ДООО-000012 від 13.11. Документ-підстава: Реалізація товарів і послуг ДООО-000033 від 13.11.

[Ціна не включає ПДВ](#)

Товари (1) | Зворотна тара | Послуги | Основні засоби | Нематеріальні активи | Бухгалтерський облік | Додатково

Додати | ↑ ↓ | Заповнити | Підбір | Дозволити редагування номера рядка | Ще

N	Номер рядка ПН	Номенклатура	Код	Вид коду	РЕЗ	Кількість	Од.	К.	Ціна без
1	<Не вказаний>	Зерно				1 000,000	ц	1,000	

Рисунок 2.10 – Податкова накладна

*Джерело: сформовано автором за допомогою програми ФГ

Аналізуючи форму та реквізити зазначеної накладної, доцільно зазначити, що вона акумулює інформацію щодо:

- дати створення накладної;
- контрагента;
- договору;
- виду операції;
- назви підприємства, яке забезпечує реалізацію;
- документ-підстава;
- документ-розрахунків;
- номер рядка накладної;
- номенклатура;
- код;
- кількість.

Після фіксування зазначених даних, податкова накладна проводиться (рисунок 2.11) та автоматично формуються всі потрібні кореспонденції за відповідною господарською операцією.

Період	Дебет	Под. облік Дт	Кредит	Под. облік Кт	Сума
13.11.2024	6432		6412		160 000,00
	1 Морський				ПДВ: податкове зобов'язання: податкова накладна
	Послуги				
	Рахунок на оплату покупок ДООО-000012 ві...				

Рисунок 2.11 – Візуалізація процесу проведення документу «Податкова накладна»

**Джерело: сформовано автором за допомогою програми ФГ*

Ще однією особливістю електронного документа «Реалізація товарів і послуг» є те, що на його підставі можна створити документ «Надходження на банківський рахунок» (рисунок 2.12), який призначений для здійснення оплати.

Електронний документ «Надходження на банківський рахунок» забезпечує конкретизації інформації у наступному форматі:

- номер реєстраційний від дати;
- вид операції;
- назва організації;
- рахунок ФГ «Натон»;
- сума;
- стаття руху коштів;
- сума;
- документ розрахунків;

- ПДВ (відсоток та сума);
- рахунок для деталізації продажу та рахунок ПДВ.

Надходження на банківський рахунок (створення)

Провести і закрити Записати Провести Створити на підставі

Вид операції: Оплата від покупця Рахунок: 311

Реєстр. номер: від: 13.11.2024 00:00:00 Вх. номер: Вх. дата:

Платник: Морський Організація: ФГ Натон

Рахунок контрагента: Рахунок організації: Добро

Сума: 960 000,00 UAH

N	Договір / Стаття РГК	Сума	Документ розрахунку	ПДВ	Рахунки	Рахунки ПДВ	Тара
1	Послуги	960 000,00	Рахунок на оплату покупки Д000-000012 від 13.11.2024 11:38:29	20%	361	6432	
				160 000,00	6811	6431	
		960 000,00		160 000,00			

Призначення платежу:

Клієнт: Ринковий: Малишев Олександр Євгенович

Рисунок 2.12 – Документ «Надходження на банківський рахунок»

*Джерело: сформовано автором за допомогою програми ФГ

Якщо виникає необхідність повернення придбаного товару, відповідно, програма забезпечує формування електронного документа «Повернення товарів від покупця».

Оборотно-сальдова відомість по рахунку 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями» є важливим документом обліку, який узагальнює інформацію про операції з покупцями (рисунок 2.13). Даний документ дозволяє здійснювати контроль дебіторської заборгованості, узагальнювати інформацію про дебіторську заборгованість, яка є результатом взаєморозрахунків із покупцями, безпосередньо здійснювати контроль процесу взаєморозрахунків з покупцями, а також контролювати виконання умов договорів.

Усі обороти по рахунку 361 кореспондують із рахунками доходів, каси, банківських рахунків (наприклад, рахунками 70, 30, 31). Даний документ забезпечує прозорість фінансових розрахунків, допомагає оцінити платоспроможність

покупців і планувати грошові потоки. Автоматизація цього процесу підвищує точність і оперативність обліку, що є важливим для прийняття стратегічних рішень.

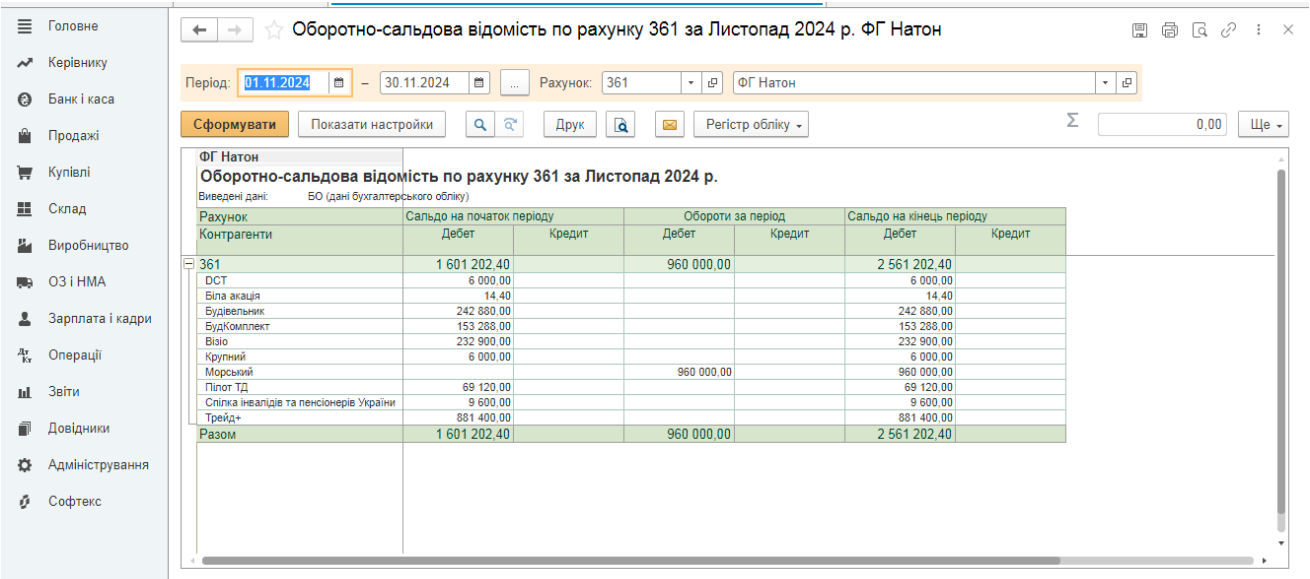

Рисунок 2.13 – Візуалізація документу «Оборотно-сальдової відомості»

**Джерело: сформовано автором за допомогою програми ФГ*

Картка рахунку 361 є важливим аналітичним документом, який забезпечує відображення розрахункового процесу із покупцями та фіксування руху заборгованості покупців за відвантажені товари, а також суми отриманих платежів (рисунок 2.14).

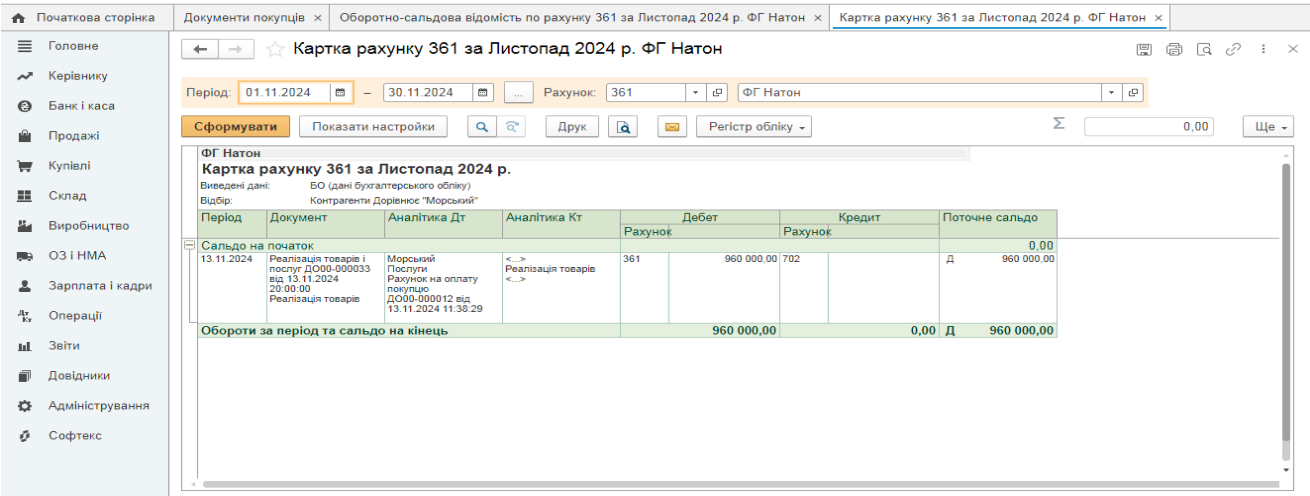

Рисунок 2.14 – Візуалізація документу «Картка рахунку 361»

**Джерело: сформовано автором за допомогою програми ФГ*

Аналіз рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» є обліковим документом, що дозволяє дослідити стан дебіторської заборгованості підприємства в розрізі операцій, контрагентів, строків погашення та інших важливих показників. Цей документ слугує інструментом для оцінки фінансової дисципліни покупців і управління дебіторською заборгованістю (рисунок 2.15).

Кор. Рахунок	Дебет	Кредит
Початкове сальдо	1 601 202,40	
7	960 000,00	
70	960 000,00	
Оборот	960 000,00	
Кінцеве сальдо	2 561 202,40	

Рисунок 2.15 – Візуалізація документу «Аналіз рахунку 361»

**Джерело: сформовано автором за допомогою програми ФГ*

Інформація даного документу є актуальною для різних користувачів (бухгалтер, власник), адже він:

- відображення руху дебіторської заборгованості покупців;
- забезпечує визначення залишків на початок і кінець періоду;
- є інформаційним джерелом для складання фінансової звітності;
- дозволяє здійснити аналіз динаміки оплати рахунків, простроченої заборгованості та її впливу на ліквідність підприємства;
- забезпечує визнання проблемних контрагентів і розробку заходів для зменшення ризику неплатежів.

Документ «Обороти по рахунку 361» є аналітичним звітом, що узагальнює інформацію про рух коштів за рахунком 361 протягом певного звітного періоду. Він призначений для аналізу дебіторської заборгованості покупців, контролю за

розрахунками та виявлення розбіжностей між обліковими даними й фактичними розрахунками (рисунок 2.16).

Рахунок	Початкове сальдо Дт	Початкове сальдо Кт	Оборот Дт	7	70	Оборот Кт	Кінцеве сальдо Дт	Кінцеве сальдо Кт
361	1 601 202.40		960 000.00	960 000.00	960 000.00		2 561 202.40	
ДСТ	6 000.00						6 000.00	
Біла акація	14.40						14.40	
Будівельник	242 880.00						242 880.00	
БудКомплект	153 288.00						153 288.00	
Візіо	232 900.00						232 900.00	
Крупний	6 000.00						6 000.00	
Морський			960 000.00	960 000.00	960 000.00			960 000.00
Пілот ТД	69 120.00						69 120.00	
Спілка інвалідів та пенсіонерів України	9 600.00						9 600.00	
Трейд+	881 400.00						881 400.00	
Разом	1 601 202.40		960 000.00	960 000.00	960 000.00		2 561 202.40	

Рисунок 2.16 – Візуалізація документа «Обороти по рахунку 361»

**Джерело: сформовано автором за допомогою програми ФГ*

Функціональне призначення документу, що поданий на рисунку 2.16, полягає в наступному:

- забезпечення контролю за рухом коштів і правильністю відображення операцій із покупцями;
- виявлення помилок в обліку або невідповідностей у розрахунках.
- здійснення оцінки стану дебіторської заборгованості для ухвалення рішень щодо роботи з покупцями.
- аналіз динаміки розрахунків для управління грошовими потоками.
- забезпечення перевірки достовірності відображення операцій у фінансовій звітності.
- проведення оцінки ризиків невиконання зобов'язань покупцями.

ФГ «Натон» для ведення обліку всіх операцій, які пов'язані із розрахунками з покупцями, використовує наступні субрахунки:

361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями»;

371 «Розрахунки за виданими авансами».

Узагальнена схематична візуалізація облікового процесу розрахунків з покупцями, яка діє у ФГ «Натон» подана на рисунку 2.17.

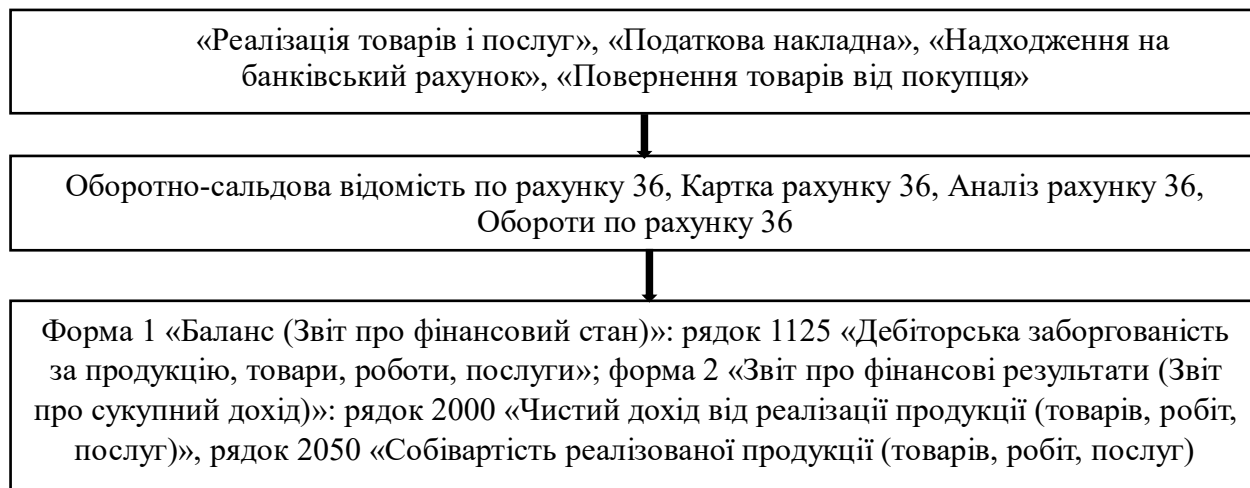

Рисунок 2.17 - Схематична візуалізація облікового процесу розрахунків з покупцями ФГ «Натон»

**Джерело: складено автором*

Узагальнюючи дослідження в контексті процесу практичної організації облікового процесу у ФГ «Натон», необхідно відмітити правильність, своєчасність фіксування всіх операцій, які пов'язані безпосередньо із розрахунками із покупцями. Програмне забезпечення дозволяє створювати документи, які відповідають затвердженим формам, електронні документи роздруковуються. Також зручним для використання є вмонтований в програму журнал кореспонденцій рахунків, якій забезпечує автоматизоване, оперативне фіксування необхідних кореспонденцій для деталізації даних про відповідну операцію. Крім того, у кінці року проводиться інвентаризація, відповідно акцент також здійснюється на дебіторській заборгованості, що передбачає обов'язкове створення «Акти звірки розрахунків з контрагентами», який дозволяє проводити звірку за наявними всіма договорами, а також за конкретним контрагентом, та «Акти інвентаризації розрахунків», яка дозволяє здійснити перевірку сум заборгованості, які обліковуються на відповідному рахунку.

2.3 Облікова політика – інструмент управління дебіторською заборгованістю, яка є результатом взаємоспівпраці з покупцями

Облікова політика щодо розрахунків із покупцями, яка є складовою загального зазначеного внутрішнього нормативного регламенту, - це важливий елемент бухгалтерського обліку, що забезпечує достовірність фінансової звітності, дотримання нормативних вимог і ефективне управління дебіторською заборгованістю. Вона допомагає підприємству уникати фінансових ризиків, оптимізувати податкове навантаження та покращувати взаємодію з контрагентами. Чітко встановлені правила в рамках облікової політики сприяють підвищенню прозорості й ефективності облікових процесів.

Основні аспекти важливості облікової політики як інструмента управління дебіторською заборгованістю, яка є результатом взаємоспівпраці з покупцями узагальнена на рисунку 2.18.

Важливість облікової політики як інструмента управління дебіторською заборгованістю, яка є результатом взаємоспівпраці з покупцями
Обґрунтування порядку ведення обліку розрахунків з покупцями, що відповідає дотриманню нормативно-правових вимог
Облікова політика окреслює єдині правила для обліку розрахунків із покупцями, що забезпечує системність і послідовність у відображенні господарських операцій; уникнення розбіжностей у підходах до обліку між різними структурними підрозділами
Облікова політика визначає чіткі правила відображення розрахунків із покупцями у звітності дозволяють забезпечити точність даних про дебіторську заборгованість, відобразити реальний стан взаєморозрахунків із контрагентами
Чіткі правила відображення розрахунків із покупцями у звітності дозволяють забезпечити точність даних про дебіторську заборгованість, відобразити реальний стан взаєморозрахунків із контрагентами
Визначення в обліковій політиці правил визнання доходів і витрат від операцій із покупцями дозволяє коректно розраховувати податкові зобов'язання з ПДВ та податку на прибуток
Завдяки чіткій обліковій політиці кожна операція з покупцями документується, що забезпечує прозорість розрахунків, полегшує аудит і внутрішній контроль

Рисунок 2.18 - Важливість облікової політики як інструмента управління дебіторською заборгованістю, яка є результатом взаємоспівпраці з покупцями

**Джерело: складено автором.*

Значення бухгалтерського обліку постійно розширює свої грані, ідеологічні особливості. І тому на сьогодні особливої актуальності набуває питання щодо розробки не просто облікової політики (методів, способів і т.п. щодо ведення обліку), а облікової політики, яка може забезпечити практичну імплементацію стратегічних планів, тобто бути стратегічно-орієнтованою. Тобто стратегічна облікова політика є дієвим інструментом реалізації стратегічних управлінських ініціатив, що є актуальним та необхідним у процесі ведення обліку розрахунків з покупцями та управління дебіторською заборгованістю [5].

На рисунку 2.19 узагальнено порівняльний аналіз звичайної та стратегічної облікової політики.

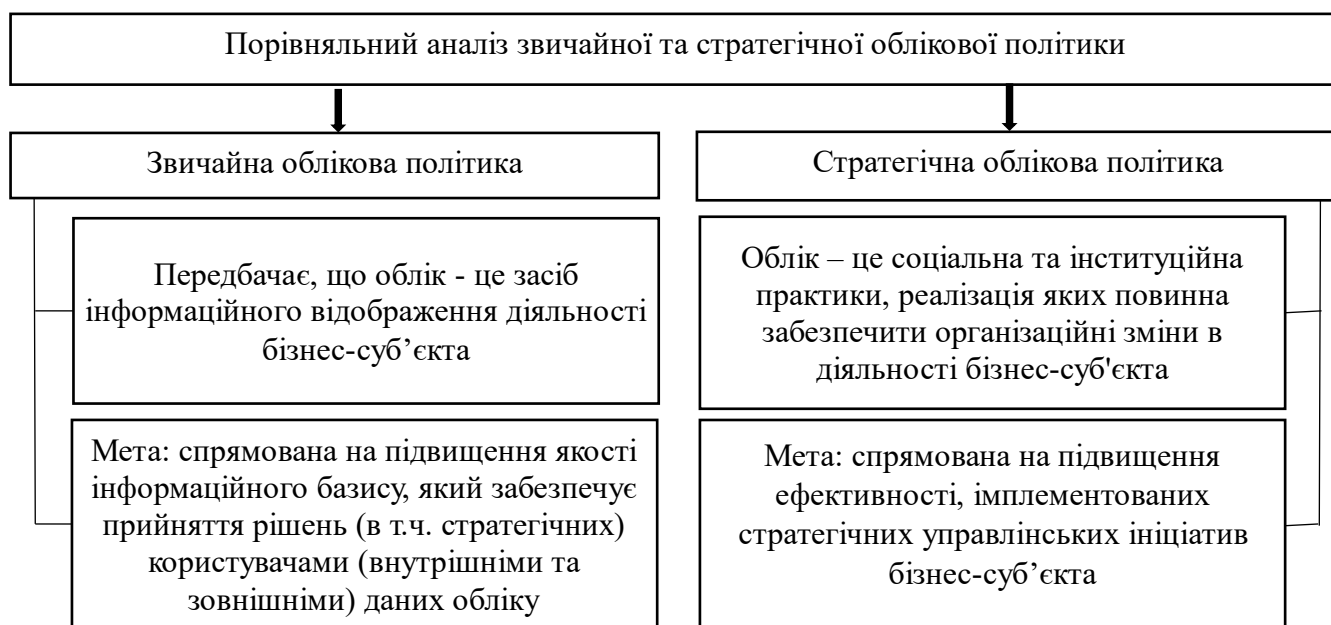

Рисунок 2.19 - Порівняльний аналіз звичайної та стратегічної облікової політики

**Джерело: складено автором за матеріалами [5]*

Поданий аналіз різновидів облікових політик та враховуючи досліджувану проблематику, дозволяють в цілому зафіксувати, для успішної координації обліку розрахунків з покупцями, а також управління дебіторською заборгованістю більш оптимальним є підхід, який передбачає стратегічна облікова політика. Тому продовжуючи дослідження, саме даний підхід буде взятий за основу.

Слушною є порада Ткаченка О.С., Янко О.Є., які наголошують, що процес формування облікової політики має обов'язково враховувати такі рекомендації:

1) елементами облікової політики повинні бути ті, які регламентовані нормативними документами;

2) у випадку, якщо до облікової політики потрібно включити додатковий елемент, про це потрібно детально прописати в обліковій політиці, здійснивши посилання на НП(С)БО / МСФЗ або інший нормативний регламент;

3) у якості додатків до облікової політики мають бути включені наступні документи:

- посадові інструкції співробітників бізнес-суб'єкта;
- графік документообігу / характеристика електронного документообігу;
- робочий план рахунків;
- графік інвентаризацій;
- склад інвентаризаційної комісії;
- перелік форм звітності;
- перелік осіб, яким дозволений підпис документів;
- концепція організації внутрішнього контролю та ін.;

4) деталізація процесу корелювання заповнення форм фінансової звітності з відповідними МСФЗ / НП(С)БО;

5) конкретизація процесу подання зовнішнім користувачам облікових даних про діяльність бізнес-суб'єкта [28].

Також в існує підхід, який передбачає при ідентифікації структури облікової політики виокремлювати 4 її рівні:

- управлінський, яка включає систему показників (фінансових, стратегічних, нефінансових), бюджетування та контроль ресурсного потенціалу;
- технічний, що узагальнює підхід до організації первинного обліку та документообіг;
- методологічний, який надає опис обліку, інвентаризаційному процесу та дебіторській заборгованості;

- організаційний, який конкретизує осіб, які забезпечують підписання документації [28].

На рисунку 2.20 схематично подано алгоритмізацію створення, затвердження та впровадження облікової політики.

Рисунок 2.20 - Алгоритмізація створення, затвердження та впровадження облікової політики

**Джерело: складено автором за матеріалами [28].*

Базуючись на матеріалах, які зазначені вище, вважаємо за доцільне у контексті тематики дослідження ідентифікувати, з урахуванням специфіки діяльності ФГ «Натон» елементи облікової політики, що буде інструментом управління дебіторською заборгованістю, яка є результатом взаємоспівпраці з покупцями, з урахуванням стратегічного підходу. На рисунку 2.21 візуалізовані на охарактеризовані елементи облікової політики.

Елементи облікової політики дебіторської заборгованості, яка є результатом взаємоспівпраці з покупцями	
Опис специфіки діяльності ФГ «Натон»	Коротка інформація про особливості діяльності ФГ «Натон», які потрібно врахувати, розробляючи Облікову політику
Обґрунтування класифікаційних критеріїв дебіторської заборгованості	Для класифікації дебіторської заборгованості, яка є результатом взаємовідносин з покупцями, застосовувати наступні класифікаційні критерії: монетарність, термін погашення, об'єкт заборгованості
Опис форми обліку та її коротка характеристика	У ФГ «Натон» застосовується автоматизована форма обліку. Спеціалізоване програмне забезпечення - «1 С : Підприємство 8.3»
Методика оцінки дебіторської заборгованості та умови її визнання	Дебіторську заборгованість можна віднести до активу за умови, що вона забезпечить отримання економічних вигід та можливо визначити її вартість. Оцінюється дебіторська заборгованість за первісною вартістю, якщо забезпечується одночасне визнання її активом та визнання доходу від реалізації
Методика визначення дебіторської заборгованості сумнівною та умови її списання	Застосування методики, визначеної в п. 9 – 11 НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість». Рішення про списання сумнівної заборгованості приймається після завершення інвентаризаційного процесу
Перелік первинної документації та документообіг	Застосування електронного документообігу. Перелік електронної первинної документації: «Рахунок на оплату покупцям»; «Реалізація товарів і послуг»; «Повернення товару»; «Надходження на банківський рахунок»; «Податкова накладна»; «Списання з банківського рахунку»
Перелік стандартних звітів, які фермерське господарство визначило для використання	Оборотно-сальдова відомість, Картка рахунку, Аналіз рахунку, Обороти по рахунку
Відображення інформації про дебіторську заборгованість у регламентованій звітності	Форма 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»: рядок 1125 «Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги»; форма 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)»: рядок 2000 «Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)», рядок 2050 «Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)»

Рисунок 2. 21 - Елементи облікової політики дебіторської заборгованості, яка є результатом взаємоспівпраці з покупцями

**Джерело: складено автором*

Правильне визначення елементів облікової політики щодо дебіторської заборгованості має ключове значення для забезпечення достовірності обліку, дотримання нормативних вимог і мінімізації фінансових ризиків. Чітко сформульовані правила допомагають контролювати заборгованість, покращувати фінансову дисципліну покупців і забезпечувати реалістичність фінансової звітності. Це є основою для ефективного управління фінансовими ресурсами підприємства та прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Адже неправильне визначення елементів облікової політики щодо дебіторської заборгованості, яка виникає в результаті розрахунків з покупцями, може здійснити вплив на показники фінансової звітності в частині недостовірності, невідповідності облікових даних реальному стану дебіторської заборгованості, завищення або заниження фінансових показників. Крім того, порушення нормативних вимог може призвести до штрафів або перевірок з боку податкових органів, а відсутність чітких правил ускладнює контроль заборгованості та планування грошових потоків.

РОЗДІЛ 3

АУДИТ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ

3.1 Теоретичні аспекти аудиту розрахунків з покупцями

Фермерське господарство «Натон» жодного разу не проводив незалежний аудиторський контроль. Внутрішні контрольні процедури здійснювалися, за результатами яких визначалися відповідні управлінські ініціативи. Враховуючи, що системі співпраці господарства з покупцями властива перманентність, актуальність дослідження щодо підходів організації та проведення незалежного контролю наявна. Відповідно, якісний, своєчасний контроль є важливим для управлінської діяльності, оскільки несвоечасність розрахунків виводить з обороту підприємства кошти, сприяє виникненню дебіторської заборгованості.

Дослідження особливостей незалежної перевірки за досліджуваної проблематикою, буде здійснюватися з урахуванням етапізації загального аудиту фінансової звітності.

Відповідно, після отримання пропозиції щодо надання аудиторських послуг суб'єкти аудиторської діяльності (далі - САД) повинні здійснити ознайомлення з бізнес-діяльністю фермерського господарства. Аудитори повинні звернути особливу увагу на наявність у підприємства дебіторської заборгованості, яка є результатом взаємовідносин із покупцями. Після цього, актуалізується питання оцінки системи бухгалтерського обліку.

Оцінка системи бухгалтерського обліку є одним із ключових етапів аудиторської перевірки, що дозволяє встановити, наскільки ефективно ведеться облік на підприємстві, чи відповідає він нормативним вимогам і чи забезпечує достовірність інформації щодо розрахункового процесу та дебіторської заборгованості. Цей процес є основою для ідентифікації ризиків суттєвих викривлень і визначення обсягу аудиторських процедур.

Проводячи оцінку системи обліку, аудитори повинні отримати відповіді на наступні ключові питання:

- чи відповідає система обліку МСФЗ / НП(С)БО та іншим нормативним регламентам?
- чи має фермерське господарство розроблену облікову політику, чи використовує її у процесі обліку розрахунків з покупцями?
- чи забезпечується системність у процесі ведення обліку;
- чи в повній мірі та достатньо розкриті в обліку всі відомості про господарські операції, які пов'язані із системою розрахунків з покупцями;
- чи забезпечує фермерське господарство відображення у відповідних звітних періодах операцій, які пов'язані з покупцями та ін.

Також потрібно обов'язково оцінити систему внутрішнього контролю, оскільки результати такої оцінки впливають на рівень довіри САД до внутрішньої документації фермерського господарства, а також дозволяють більш ретельно спланувати та визначити кількість необхідних для виконання процедур.

Результативність внутрішнього контролю забезпечується тоді, коли він є дієвим інструментом, не має разового характеру. Внутрішні контролери повинні спланувати свою діяльність і постійно дотримуватися плану виконання завдання.

У частині тематики дослідження, зафіксуємо наступний алгоритм діяльності суб'єктів внутрішнього контролю:

- 1) планування внутрішнього контролю розрахунків з покупцями та дебіторської заборгованості, яка є результатом даної взаємодії;
- 2) формування інформаційної бази;
- 3) виконання контрольних процедур, узагальнення порушень; формування внутрішньої документації;
- 4) аналіз виявлених порушень;
- 5) доведення інформації про виявлені порушення до керівництва;
- 6) визначення напрямів ліквідації наявних порушень;
- 7) імплементація завдань, для виправлення порушень;

8) постійний моніторинг організаційно-облікового супроводу процесу розрахунків з покупцями.

Зафіксований перелік дій внутрішніх контролерів може сформувати базис для того, що САД визнають систему внутрішнього контролю дієвою.

Наступним етапом аудиторів є аналіз боржників, визначення способів комунікації з ними. Аудиторам доцільно провести інтерв'ювання працівників бухгалтерії на питання чи здійснюють вони моніторинг дебіторської заборгованості.

Потім потрібно спланувати аудит. Планування має забезпечити формування документації:

- стратегія;
- план аудиту;
- програма аудиту.

У зафіксованих документах необхідно здійснити поетапну ідентифікацію аудиторських процедур, конкретизацію методів виконання даних процедур, деталізацію часового діапазону, конкретизацію виконавців; фіксацію робочої документації, яка підтверджуватиме результат виконання процедури.

Зупинимося більш детально на методах аудит:

- аналіз — дозволяє аудиторам у процесі перевірки детально проаналізувати розрахункову дисципліну за кожним покупцем, а також наявну дебіторську заборгованість дослідити з позиції кожного договору, кожної операції;
- синтез -поєднання системи розрахунків з покупцями в єдину складову;
- дедукція — проведення аудиту відбувається у послідовності: звітність → стандартні звіти → первинна документація;
- спостереження — аудитор спостерігає яким чином інвентаризаційна комісія проводить інвентаризації дебіторської заборгованості, що фіксує, як формує документацію;
- формальна перевірка — візуальна оцінка аудиторами правильності заповнення документації;
- коефіцієнтний аналіз — аудитор здійснює розрахунок коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості та визначає термін її погашення.

Після укладання договору щодо надання послуг з аудиту, планування перевірки, відбувається безпосередній аудит.

Аудит розрахунків з покупцями передбачає незалежне дослідження наступних питань:

- оцінка відповідності законодавству змісту облікової політики;
- правильність ведення первинного обліку, достовірність даних стандартних та регламентованих звітів;
- оцінка результатів інвентаризації дебіторської заборгованості;
- оцінка системи розрахункових операцій;
- визначення реальності дебіторської заборгованості;
- дотримання методики списання дебіторської заборгованості.

Комплексний перелік питань, на яких має фокусуватися увага аудиторів, визначає Бондар Ю.В., яка їх класифікує за 5 блоками.

Блок 1 «Покупці та продаж»:

- яким чином здійснюється підприємством перевірка нових покупців; яким чином визначаються умови співпраці з новими покупцями;
- чи застосовується у процесі співпраці підприємства з покупцями процедура відкриття / закриття рахунків покупців;
- чи відображаються у переліку торгової заборгованості активні рахунки господарства;
- яка політика господарства щодо ціноутворення, чи дотримується вона на практиці?
- яка періодичність оновлення прайс-листів (за умови здійснення)?

Блок 2 «Реалізація»:

- чи здійснюється фермерським господарством контроль за всіма видами відвантажень;
- чи забезпечується відповідність відвантажень замовленням;
- чи використовується у бухгалтерії прийом арифметичної перевірки для виявлення ймовірних помилок;
- чи вірно узагальнюється на рахунках попередня оплата покупця;

- чи вірно відображається на рахунках дебіторська заборгованість;
- чи забезпечується фіксування щоденної виручки від реалізації;
- чи відбувається звірка даних банківської виписки з щомісячними сумами продажу;

- чи вірно господарство визначає витрати на збут, як вони обліковуються;
- чи використовуються страхові гарантії для покриття збитків (за умови існування)?

Блок 3 «Кредит-ноти»:

- чи використовуються кредит-ноти?
- чи пронумеровані заздалегідь кредит-ноти?
- чи звіряється інформація, зафіксована у прибуткових накладних з кредит-нотами?
- чи працівнику бухгалтерії перевіряють правильність арифметичних розрахунків у кредит-нотах?

Блок 4 «Облік дебіторів»:

- чи здійснюється бухгалтерами господарства звірка сум підсумкових на контрольних рахунках із сумами у переліку дебіторів;
- чи реалістичні дані, які використовуються для звірки;
- чи контролюється термін погашення дебіторської заборгованості;
- чи є незавершені у господарства готівкові продажі;
- яким чином здійснюється перевірка незалежних готівкових продажей та як вони контролюються бухгалтерією фермерського господарства?

Блок 5 «Знецінення»:

- чи фіксується інформація про дебіторську прострочену заборгованість;
- чи застосовуються процедури щодо нарахування резерву сумнівних боргів;
- чи проводиться інвентаризація дебіторської заборгованості перед її списанням;
- який документальний супровід інвентаризації простроченої дебіторської заборгованості використовується у фермерському господарстві;

- який механізм списання простроченої дебіторської заборгованості використовує господарство.

Зазначений перелік напрямів аудиторської перевірки у розрізі зафіксованих 5 блоків є детальним та актуальним.

Аудитори повинні також перевірити, щоб всі процеси, які пов'язані з продажем були зафіксовані в обліку, а потім узагальнені у звітності, тобто:

- відображення доходу від реалізації;
- відображення собівартості реалізації;
- відображення витрат на збут;
- правильність визначення валового прибутку;
- правильність узагальнення даних про дебіторську заборгованість.

Перевіряючи методику розрахунку резерву сумнівних боргів, потрібно акцент зробити на визначення абсолютної суми заборгованості та правильності розрахунку та застосування коефіцієнта сумнівності.

Аудитор повинен оцінити результати інвентаризації, а саме перевірити якість процедур інвентаризації (відповідність вимогам, охоплення всіх статей дебіторської заборгованості); перевірити інвентаризаційні відомості та акти; акцентувати увагу за яких підстав бізнес-суб'єкт відніс дебіторську заборгованість до сумнівної / безнадійної; перевірити коректність відображення результатів інвентаризації у фінансовій звітності, а також здійснити аналіз впливу сумнівної чи безнадійної заборгованості на фінансові показники підприємства.

Якщо процес розрахунків супроводжувався попередньою оплатою, аудитори також повинні здійснити у цьому контексті перевірку за наступними напрямками:

- як фермерське господарство забезпечує процес ведення обліку авансів;
- перевірити, який документальний супровід отримання авансів застосовується на практиці;
- встановити чи коректно відображаються операції за виданими авансами;
- чи повною мірою інформація про одержані аванси зафіксована у стандартній звітності, а також відповідній статті регламентованої звітності (за умови наявності).

Екскурсний аналіз наукових праць за досліджуваною проблематикою дозволяє зафіксувати, що Макаренко А.П., Кучкіна Д.Д. рекомендують аудит розрахунків з покупцями проводити за трьома наступними етапами:

- підготовчий – укладання договору, документування процесу планування;
- основний етап – імплементація аудиторських процедур у послідовності, зафіксованій у документації з планування;
- заключний – оцінка аудиторських доказів.

Крім того, важливо у процесі аудиту реалізувати наступні контрольні завдання:

- здійснити процедури, які забезпечать юридичне підтвердження кожної суми за результатами продажу;
- встановити події, які зумовили виникнення простроченої дебіторки;
- оцінити дієвість політики управління дебіторською заборгованістю [12].

Для ефективного аудиту потрібно використовувати наступні дані:

- відомості про продукцію, яку фермерське господарство реалізує в борг;
- з яких складів відбувається відвантаження продукції;
- обсяг відвантаження;
- процес виставлення рахунків;
- торговельна політика фермерського господарства;
- фінансова політика фермерського господарства.

Науковці та практики застосовують різні підходи щодо планування, проведення, формування інформаційного забезпечення, визначенню аудиторських процедур, методики аудиту розрахунків з покупцями. Даний процес є закономірним, оскільки наявність практичного досвіду у сфері аудиторської діяльності, аргументування підходів до аудиту з теоретичної позиції мають дещо різних вектор спрямування. Тому наступним етапом дослідження буде розробка авторського алгоритму проведення перевірки розрахунків з покупцями (рисунк 3.1).

Рисунок 3.1 - Алгоритм проведення аудиторської перевірки розрахунків з покупцями

*Джерело: складено автором

Використання візуалізованого на рисунку 3.1 проведення аудиту розрахунків з покупцями сприятиме поглибленому дослідженню, отримання достовірних та достатніх аудиторських доказів, що дозволять сформулювати обґрунтований звіт незалежного аудитора.

3.2 Процедурне забезпечення аудиту розрахунків з покупцями, спрямоване на формування доказової бази

Аудиторські процедури є основою процесу збору доказів для забезпечення достовірності аудиторського висновку. Вони допомагають аудитору отримати обґрунтовані, належні та достатні докази, необхідні для формування висновків щодо фінансової звітності підприємства.

Процес розрахунків з покупцями вимагає застосування різної кількості процедур аудиту. Аудиторські процедури є основою процесу збору доказів для забезпечення достовірності аудиторського висновку. Вони допомагають аудитору отримати обґрунтовані, належні та достатні докази, необхідні для формування висновків щодо фінансової звітності підприємства. Підтверджуючими аргументами є:

1) забезпечення достовірності Звіту незалежного аудитора (підсумкова документація базується на зібраних доказах, які підтверджують або спростовують правдивість фінансової звітності; достовірність підсумкового документа залежить від якості та релевантності процедур, які забезпечують збирання необхідної інформації.

2) можливість виявлення помилок і шахрайства (аудиторські процедури спрямовані на виявлення суттєвих викривлень у звітності, які можуть бути спричинені помилками або шахрайством; аудиторські процедури дозволяють перевірити відповідність облікових даних нормативним вимогам і політиці підприємства);

3) оцінка ризиків суттєвих викривлень (аудитор використовує процедури для ідентифікації та оцінки ризиків у фінансовій звітності, що дозволяє направити основну увагу на найбільш ризикові ділянки обліку);

4) підтвердження відповідності нормативним вимогам (проведення процедур допомагає перевірити, чи відповідає фінансова звітність підприємства національним і міжнародним стандартам бухгалтерського обліку);

5) формування доказової бази (зібрані докази слугують основою для прийняття рішень і розробки рекомендацій; вони документуються у вигляді робочих документів аудитора, які підтверджують проведену роботу).

6) формування аудиторського файлу (виконання аудиторських процедур потребує обов'язкового документування, що фіксується у робочій документації аудитора).

Аудит розрахунків з покупцями базується на імплементації значної кількості аудиторських процедур. Відповідно, у даному контексті актуальним є застосування стандартів МСА 500-599 «Аудиторські докази».

Аудиторські процедури – це взаємопов'язана послідовність визначених дій, направлених на організацію процесу надання аудиторських послуг та безпосереднього отримання відповідних, достатніх доказів для обґрунтування професійного судження [4, с. 78].

Симбіоз поєднання якості показників фінансової звітності з аудиторськими процедурами доцільно конкретизувати за даними рисунку 3.2.

Рисунок 3.2 - Симбіоз поєднання якості показників фінансової звітності з аудиторськими процедурами

**Джерело: складено автором за матеріалами [24]*

Враховуючи, що аудиторські процедури спрямовані на отримання доказів аудитора, коротко охарактеризуємо останні (рисунок 3.3).

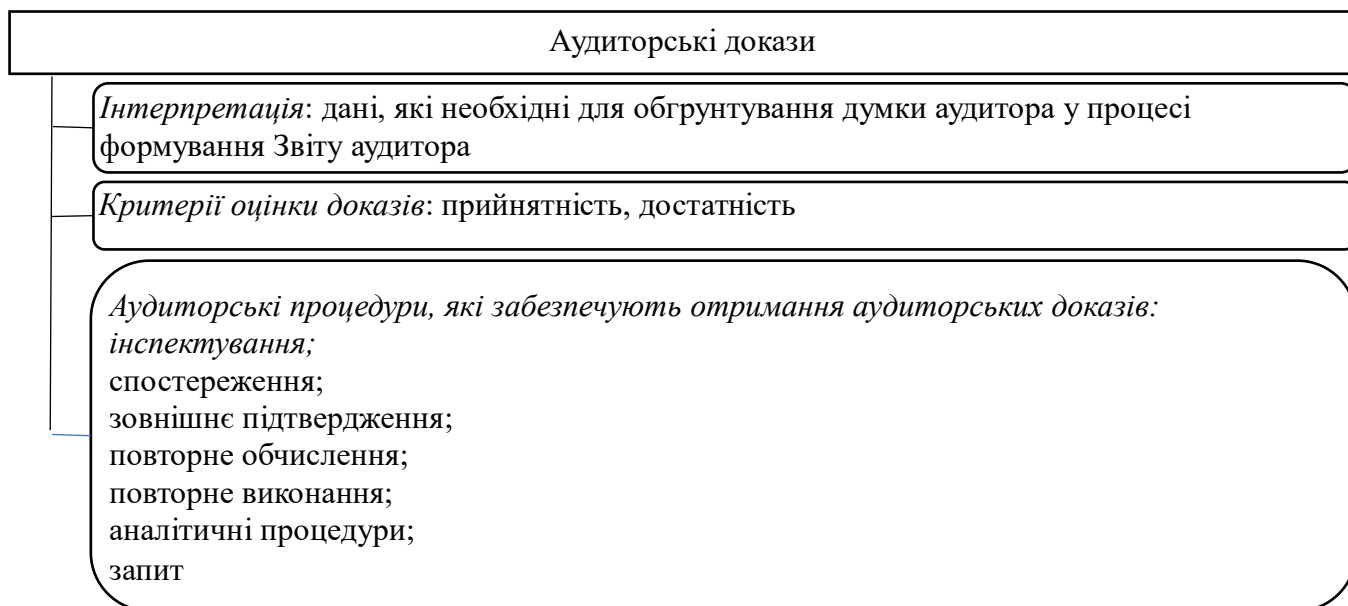

Рисунок 3.3 – Характеристика аудиторських доказів

**Джерело: складено автором за матеріалами [32]*

До пріоритетних процедур аудиту у контексті тематики дослідження доцільно віднести наступні, які узагальнені на рисунку 3.4.

У процесі аудиту має бути забезпечене чітке корелювання аудиторських процедур та аудиторських доказів. Корелювання аудиторських процедур із доказами — це системний процес, який забезпечує належність, достатність і надійність отриманих доказів. Ефективне корелювання дозволяє аудиторіві досягти поставлених цілей перевірки, мінімізувати ризики суттєвих викривлень і сформулювати обґрунтований аудиторський висновок. Цей процес гарантує, що всі твердження фінансової звітності належно перевірені та підтверджені відповідними доказами.

Корельованість аудиторських процедур та аудиторських доказів є питанням дискусійним. Проте, базуючись на результатах теоретичного пізнання, наукових доробках вчених, власній логіці, на рисунку 3.4 буде ідентифіковано постулати, які обґрунтовують ефективність корелювання доказів та аудиторських процедур.

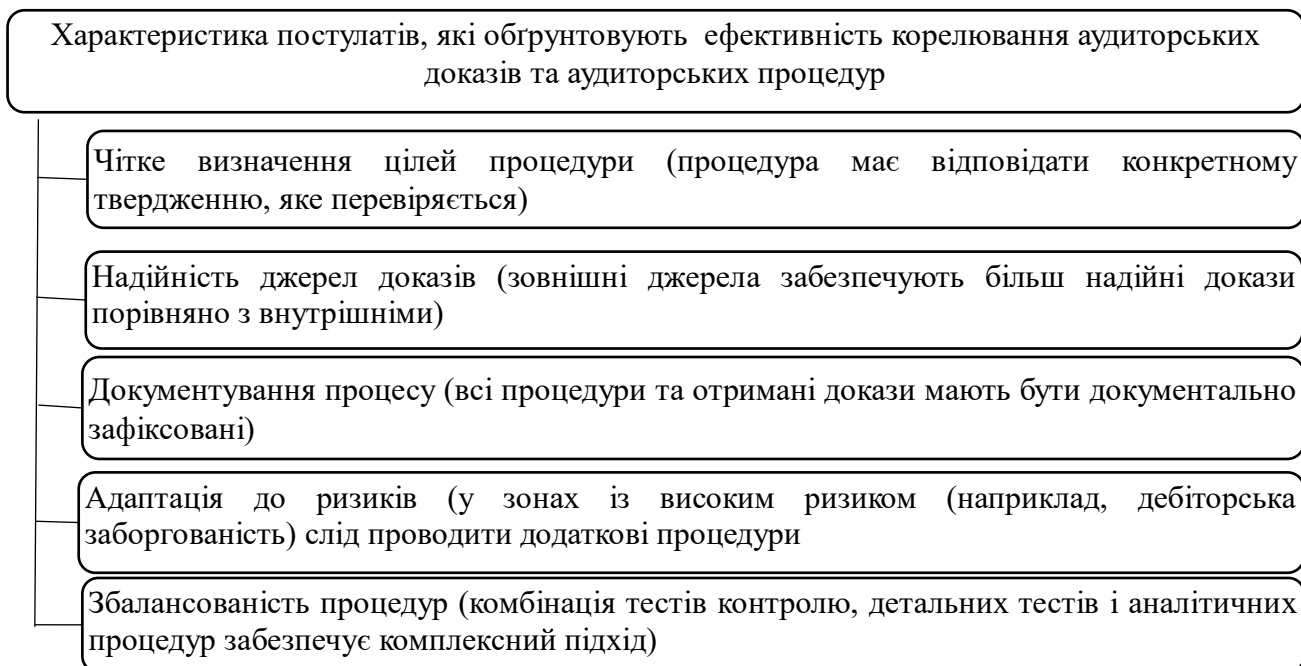

Рисунок 3.4 - Характеристика постулатів, які обґрунтовують ефективність корелювання аудиторських доказів та аудиторських процедур

**Джерело: складено автором за матеріалами [32]*

Доцільно акцент зробити на місії аудиторських процедур:

- вони гарантують, що аудитор отримує належні та достатні докази для підтвердження або спростування тверджень фінансової звітності, адже без належно виконаних процедур аудитор не зможе підтвердити правдивість та повноту фінансових даних, що підриває довіру до його Звіту;
- аудиторські процедури дозволяють виявити ризикові ділянки у звітності, де можуть бути суттєві помилки або шахрайство, оскільки зосередження процедур на цих ділянках мінімізує ймовірність пропуску суттєвих викривлень, що може вплинути на достовірність фінансової звітності;
- кожна процедура спрямована на перевірку одного або кількох тверджень фінансової звітності (існування, повнота, оцінка, права та зобов'язання, розкриття), оскільки це дозволяє аудитору систематично охопити всі аспекти звітності та забезпечити її відповідність стандартам обліку;
- виконання процедур знижує ризик того, що аудитор не виявить суттєвих викривлень (ризик невиявлення), також це гарантує якість аудиторської перевірки і захищає аудитора від юридичних та репутаційних ризиків;

- зустрічні перевірки чи аналіз даних, які також є аудиторськими процедурами, спрямовані на виявлення аномалій, які можуть свідчити про помилки чи шахрайські дії;
- аудиторської перевірки мають бути підтверджені доказами, отриманими в процесі виконання аудиторських процедур, адже це створює документальну базу для обґрунтування висновку аудитора і забезпечує його захист у разі спорів із клієнтом чи регуляторами;
- Виконання процедур дозволяє аудитору аналізувати дані, робити висновки та формувати рекомендації для клієнта.

У таблиці 3.1 подано ідентифікацію МСА, норми яких визначають процедури аудиту в контексті аудиторського дослідження операцій за розрахунками з покупцями.

Таблиця 3.1 – Ідентифікація процедур аудиту в контексті аудиторського дослідження операцій за розрахунками з покупцями.

Статті фінансової звітності	МСА 501	МСА 505	МСА 510	МСА 520	МСА 530	МСА 540
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	+	+	+	+	+	+
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)				+	+	+
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)					+	+
Валовий прибуток				+		
Витрати на збут					+	+

**Джерело: складено автором з урахуванням матеріалів [6]*

Якісне виконання аудиторських процедур є фундаментом результативності незалежної перевірки. Воно забезпечує збір достатніх і належних доказів, дозволяє знизити ризики суттєвих викривлень, підтверджує відповідність фінансової звітності стандартам і мінімізує юридичні ризики для аудитора. Висока якість процедур гарантує довіру до аудиторського висновку та сприяє підвищенню рівня прозорості фінансової звітності підприємства.

3.3 Характеристика документування аудиту розрахунків з покупцями

Документування аудиторського процесу є ключовим етапом, який забезпечує обґрунтованість висновків аудитора, їхню відповідність стандартам і можливість перевірки роботи аудитора третіми сторонами. У випадку аудиту розрахунків із покупцями документування стає особливо важливим через складність цієї ділянки обліку, ризик суттєвих викривлень і необхідність підтвердження обґрунтованості аудиторських процедур.

Документування забезпечує доказову базу для підтвердження правильності перевірки розрахунків із покупцями; воно слугує основою для формування аудиторського висновку та надає можливість аргументувати свої дії перед клієнтом, регуляторами чи судовими органами; підтверджує відповідність аудиторських дій міжнародним стандартам і мінімізує ризики порушення професійних етичних норм; забезпечує оцінку якості виконаних процедур і роботу аудиторської команди; фіксує всі виявлені ризики, особливо пов'язані з розрахунками з покупцями (прострочена заборгованість, сумнівні борги, можливі випадки шахрайства). Поряд з цим, документація дозволяє аудитору захищати свої дії у разі виникнення претензій від клієнта чи регуляторів; вона демонструє, що аудитор діяв професійно та згідно з вимогами стандартів.

Відповідно до норм МСА 230, доцільно зафіксувати, що функціональна місія робочої документації аудитора полягає у забезпеченні прозорості, обґрунтованості та якості аудиторської перевірки. Вона виконує важливі докази, контрольні та аналітичні функції, сприяючи ефективній роботі аудитора і підвищуючи довіру до результатів його перевірки. Якісне документування аудиту є основою професійності та відповідності аудиторської діяльності.

Робоча документація повинна відповідати таким пріоритетним вимогам:

- повнота (містити всі дані, необхідні для розуміння проведених процедур і отриманих результатів);
- системність (бути структурованою, забезпечуючи логічний і послідовний виклад інформації);

- достовірність (відповідати реальним результатам перевірки та містити належні аудиторські докази);
- доступність (бути зрозумілою та зручною для використання іншими аудиторами чи контролерами);
- відповідність стандартам (відповідати вимога МСА).

Якщо акцентувати увагу на нормах МСА 230, робоча документація аудитора спрямована на те, щоб:

- забезпечити чіткий процес планування перевірки;
- супроводжувати процес нагляду за аудитом;
- сприяти якісному звітуванню аудиторів;
- узагальнювати інформацію, яка не підлягає зміні протягом тривалого часового діапазону.

Розглянемо ключові форми робочої документації аудитора. У таблиці 3.2 узагальнено формат стратегії аудиту, відповідно адаптуємо його під тематику дослідження.

Таблиця 3.2 – Стратегія аудиту фінансової звітності

Назва підприємства	ФГ «Натон»		
Назва аудиторської фірми	ТОВ «Аудит ТОПАЗ»		
Період, що закінчився	2023 рік		
Склад	Прокопенко А.В., Михайліченко А.Д., Ткаченко І.В.		
Ключовий партнер з аудиту	Прокопенко А.В.		
Стратегія аудиту			
№ з/п	Перелік ключових питань		
1	Встановлення відповідності облікової політики законодавчо-нормативним документам щодо процесу ведення обліку розрахунків з покупцями.		
2	Перевірка дотримання підприємством норм облікової політики		
3	Перевірка відповідності даних фінансової звітності даним стандартних звітів, документам первинного обліку		
			
План аудиту			
Заплановані види робіт	Період проведення	Виконавець	Примітки
1	Проаналізувати облікову політику ФГ «Натон»	Прокопенко А.В.	

Продовження таблиці 3.2

1.	Перевірити чи дотримано вимоги облікової політики на практиці		
2.	Перевірити чи у формі 1 фінансової звітності за рядком 1125 узагальнені всі обороти по Дт 36	Михайліченко А.Д.	
3.	Встановити чи дані за рядком 1125 форми 1 відповідають даним оборотно-сальдової відомості по рахунку 36 за рік	Михайліченко А.Д.	
Ресурси та бюджет часу			
Партнери із завдання	Михайліченко А.Д.,	Ткаченко І.В.	
Головний аудитор	Прокопенко А.В.		
Бюджет часу	80 год		
Дата початку аудиту	01.04.2024		
Термін виконання	12.04.2024		

Макаренко А.П. пропонує для практичного використання формувати обов'язково програму аудиту, яка в контексті незалежного дослідження буде розкривати наступну інформацію:

- перелік процедур аудиту щодо розрахунків з покупцями;
- завдання аудиторського дослідження;
- докази перевірки щодо розрахункового процесу з покупцями;
- код робочої документації, яка акумулює результат виконання аудиторської процедури;
- період виконання аудиторської процедури;
- ідентифікація виконавця;
- примітки.

Також науковець запропонував для перевірки простроченої дебіторської заборгованості використання табличної форми документа робочого, зміст якого розкриває інформацію щодо:

- заборгованості, яка фактично наявна на фактичну дату відвантаження готової продукції;

- дата реалізації готової продукції;
- назва первинного документа, який засвідчує факт реалізації;
- кінцева дата оплати реалізованої продукції;
- фактична дата оплати;
- сума оплати;
- сума загальної заборгованості [12].

Також важливим з практичної позиції робочий документ аудитора «Підтвердження дебіторської заборгованості» покупця», який акумулює інформацію щодо:

- ідентифікації замовника;
- фактичної інформації за даними обліку (номер акту звірки, дати створення документа, сальдо розрахунків);
- дані результатів аудиту (номер акту звірки, дати створення документа, сальдо розрахунків);
- відхилення.

У якості пакету робочої документації з аудиту розрахунків з покупцями та дебіторської заборгованості можна виокремлювати наступну робочу документацію:

- «Опитувальник для аудитора, який здійснює перевірку»;
- «Опитувальник аудитора щодо можливості продовження аудиторської перевірки»;
- «Діагностика ризику»;
- «Опитувальник аудитора щодо дієвості системи внутрішнього контролю» та ін.

Сформований файл аудиторської документації після завершення перевірки у розрізі кожного бізнес-суб'єкта є власністю аудиторської фірми.

Всі дані щодо аудиторського дослідження повинні узагальнюватися у Звіті незалежного аудитора.

ВИСНОВКИ

Результати проведених досліджень дозволяють зробити наступні висновки.

1. Розрахунки з покупцями - це система фінансових і бухгалтерських операцій, яка відображає взаємовідносини підприємства з його контрагентами (покупцями та замовниками) щодо отримання оплати за реалізовану (відвантажену) продукцію, виконані роботи чи надані послуги. Даний вид розрахунків є важливою частиною облікового процесу, оскільки вони безпосередньо впливають на грошові потоки бізнес-суб'єкта.

2. Основними законодавчо-нормативними документами щодо регулювання системи розрахунків з покупцями є: Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», ГКУ, ЦКУ, ПКУ, НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань.

Питання організації і проведення контролю визначено такими документами як Законом України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність», Законом України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні», Податковим кодексом України, Міжнародними стандартами аудиту.

3. В умовах сьогодення відбувається високий ступінь інтегрування елементів методу бухгалтерського обліку з процесами цифровізації. Підприємства системно застосовують технічні засоби автоматизації (діджиталізації, цифровізації) облікової роботи з відповідним програмним забезпеченням для виконання обліковим апаратом його функцій та завдань, включаючи як нормативні вимоги, так і специфічні для відповідного господарюючого суб'єкта. Для забезпечення процесу ведення обліку розрахунків з покупцями є значна кількість спеціалізованих програмних продуктів, які використовуються для автоматизації бухгалтерського обліку, а саме: «Облік SaaS», «MASTER: Бухгалтерія», «Дебет Плюс», «BAS: Бухгалтерія».

4. Оцінка організаційно-економічного забезпечення діяльності ФГ «Натон» засвідчила, що найбільша частка у загальній структурі активів належить такій

оборотній складовій як запаси (43,34%), які у динаміці також збільшилися на 16521,80 тис. грн. Необоротна складова має порівняно несуттєве зростання у динаміці (на 1769,6 тис. грн.). ФГ використовує три джерела формування майна: власний капітал та зобов'язання, забезпечення: довгострокові та поточні. Чистий дохід від реалізації у 2023 році склав 141770,00 тис. грн., що на 20074,90 тис. грн. більше у порівнянні з 2021 р., проте вагоме зростання розміру собівартості (на 23639,60 тис. грн.), здійснило негативний вплив на розмір валового прибутку, оскільки його розмір зменшився на 3565,00 тис. грн.

5. У ФГ «Натон» використовується автоматизована форма обліку за допомогою програми «1 С : Підприємство 8.3». Створюються такі первинні електронні документи: «Реалізація товарів і послуг», «Податкова накладна», «Надходження на банківський рахунок», «Повернення товарів від покупця». Також інформація акумулюється у стандартній звітності: Оборотно-сальдова відомість по рахунку 36, Картка рахунку 36, Аналіз рахунку 36, Обороти по рахунку 36.

У формі 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» дебіторська заборгованість, яка є результатом співпраці з покупцями, узагальнюється за рядком 1125 «Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги»; а у формі 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» для відображення результатів взаєморозрахунків з покупцями призначений рядок 2000 «Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)» та рядок 2050 «Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)».

6. Значення бухгалтерського обліку постійно розширює свої грані, ідеологічні особливості. І тому на сьогодні особливої актуальності набуває питання щодо розробки не просто облікової політики (методів, способів і т.п. щодо ведення обліку), а облікової політики, яка може забезпечити практичну імплементацію стратегічних планів, тобто бути стратегічно-орієнтованою. У роботі з метою удосконалення облікової політики запропоновано використання наступних елементів у частині дебіторської заборгованості, а саме: опис специфіки діяльності ФГ «Натон», обґрунтування класифікаційних критеріїв дебіторської заборгованості, опис форми обліку та її коротка характеристика, методика оцінки дебіторської заборгованості та

умови її визнання, методика визначення дебіторської заборгованості сумнівною та умови її списання, перелік первинної документації та документообіг, перелік стандартних звітів, які фермерське господарство визначило для використання, відображення інформації про дебіторську заборгованість у регламентованій звітності.

7. Результати досліджень засвідчили, що аудит розрахунків з покупцями передбачає незалежне дослідження наступних питань: оцінка відповідності законодавству змісту облікової політики; правильність ведення первинного обліку, достовірність даних стандартних та регламентованих звітів; оцінка результатів інвентаризації дебіторської заборгованості; оцінка системи розрахункових операцій; визначення реальності дебіторської заборгованості; дотримання методики списання дебіторської заборгованості.

8. У процесі аудиту доцільно використовувати наступні аудиторські процедури: інспектування; спостереження; зовнішнє підтвердження; повторне обчислення; повторне виконання; аналітичні процедури; запит. Дані процедури забезпечують отримання достатніх та прийнятних аудиторських доказів.

9. Автором аргументовано, що документування забезпечує доказову базу для підтвердження правильності перевірки розрахунків із покупцями; воно слугує основою для формування аудиторського висновку та надає можливість аргументувати свої дії перед клієнтом, регуляторами чи судовими органами; підтверджує відповідність аудиторських дій міжнародним стандартам і мінімізує ризики порушення професійних етичних норм; забезпечує оцінку якості виконаних процедур і роботу аудиторської команди; фіксує всі виявлені ризики, особливо пов'язані з розрахунками з покупцями (прострочена заборгованість, сумнівні борги, можливі випадки шахрайства). Поряд з цим, документація дозволяє аудитору захищати свої дії у разі виникнення претензій від клієнта чи регуляторів; вона демонструє, що аудитор діяв професійно та згідно з вимогами стандартів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бардадим М., Свічкарь Н. Облік та управління дебіторською заборгованістю для зміцнення фінансової безпеки підприємства. 2023. *Економіка та суспільство*. № 50. URL: <http://surl.li/spzsrh> (дата звернення 07.10.2024).
2. Бudyко О.В., Лола В.О. Процедури отримання та оцінка аудиторських доказів. *Економічний вісник Дніпровського державного технічного університету*. 2022. № 1 (24). С. 88 – 94.
3. Вареник В.М., Лесінська В.С. Удосконалення внутрішнього аудиту дебіторської заборгованості на підприємстві. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. Вип. 1. С. 288 – 294.
4. Глушач Ю. Проблеми облікової оцінки дебіторської заборгованості в фінансовій звітності підприємств. *Економіка та суспільство*. 2022. № 39. URL: <http://surl.li/ehelmv> (дата звернення 15.10.2024).
5. Гринь В.П. Розвиток теорії і методології бухгалтерського обліку в системі стратегічного управління: комунікаційний аспект: монографія. Запоріжжя: ЗНУ, 2021. 347 с.
6. Грицишен Д.О., Прокопенко Ж.В., Кочин Т.М. Процедури отримання аудиторських доказів як засіб виявлення викривлень у фінансовій звітності та зниження її якості. *Держава та регіони*. 2019. № 1 (65). С. 166 – 178.
7. ДЕБЕТ Плюс. URL: <https://debet.com.ua/uk> (дата звернення 05.01.2024 р.).
8. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: наказ Міністерства фінансів України № 291 від 30.11.1999. URL: <http://surl.li/abfdif> (дата звернення 15.11.2024 р.).
9. Кемарська Л.Г. Особливості обліку дебіторської заборгованості на коксохімічних підприємствах. *Економічний вісник Дніпровського державного технічного університету*. 2021. № 1(2). С. 100 – 110.

10. Косташ Т.В. Розрахунки з покупцями та замовниками: проблемні аспекти організації та методики обліку в умовах сучасних реалій. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2023. № 30. С. 59 – 71.

11. Куць Т.В., Вакуленко В.М. Засади формування облікової політики щодо дебіторської заборгованості. *Молодий вчений*. 2019. № 22 (66). С. 633 – 639.

12. Макаренко А. П., Кучкіна Д. Д. Удосконалення аудиту розрахунків з покупцями та замовниками на підприємстві. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 2. С. 29–35.

13. MASTER: Бухгалтерія. URL: <https://masterbuh.com> (дата звернення 05.01.2024 р.).

14. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» : наказ Міністерства фінансів України № 237 від 08.10.99. URL: <http://surl.li/qzgf> (дата звернення 05.10.2024).

15. Нудженко О. Обґрунтування та характеристика процедурного забезпечення аудиту розрахунків з покупцями. *Матеріали III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції студентів, аспірантів та молодих вчених пам'яті видатного українського вченого-економіста Сергія Ілліча Юрія «Розвиток фінансів, аудиту, бухгалтерського обліку та оподаткування: реалії часу»* (м. Кам'янець-Подільський, 1 лютого 2024 р.). Тернопіль : ЗУНУ, 2024. 276 с. С. 15 – 17.

16. Нудженко О. Особливості організації обліку розрахунків з покупцями в умовах діджиталізації. *Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Стратегічні пріоритети розвитку бухгалтерського обліку, аудиту та оподаткування в умовах глобалізації»* (м. Суми, 19 листопада 2024 р.) / за ред. проф. Назаренка О.В. Суми: ШНАУ, 2024. С. 341-342.

17. Облік SaaS: нові технології обліку та управління. URL: <https://ioblik.com/uk> (дата звернення 24.11.2024 р.).

18. Пінчук Т., Стефанович Н., Кумейко А. Економічна характеристика дефініції «дебіторська заборгованість» та методологічні підходи до її класифікації.

Економіка та суспільство. 2023. № 47. URL: <http://surl.li/omrqzi> (дата звернення 15.10.2024).

19. Подмешальська Ю. В., Максимова К. С. Удосконалення методики аудиту дебіторської заборгованості. *Агросвіт*. 2019. № 5. С. 83–91.

20. Податковий кодекс України. URL: <http://surl.li/lwkwlc> (дата звернення 09.10.2024).

21. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність : Закон України від 21.12.2017 № 2258-VIII URL: <https://cutt.ly/Cnj1jPw> (дата звернення 09.10.2024).

22. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України № 996-XIV від 14.11.2020. URL: <http://surl.li/wpzc> (дата звернення 09.10.2024).

23. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань: наказ Міністерства фінансів України № 879 від 02.09.2014. URL: <http://surl.li/axagv> (дата звернення 09.10.2024).

24. Проскуріна Н.М. Процедурне забезпечення аудиту. Теорія та практика: монографія. К.: ДП «Інформ.-аналіт. Агенство». 2011. 739 с.

25. Пугаченко О., Зарудна Н. Внутрішній контроль порядку відображення в обліку дебіторської заборгованості. *Економіка та суспільство*. 2022. № 37. URL: <http://surl.li/jwnsmf> (дата звернення 02.11.2024).

26. Сидоренко О., Клименко Т., Гливенко В. Окремі аспекти обліку дебіторської заборгованості та резерву сумнівних боргів. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2023. № 3 (31). С. 201–212.

27. Сливка Я.В., Щербан М.Д., Кондратюк М.Ф. Бухгалтерський облік розрахунків з покупцями та замовниками: історичний екскурс. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2023. № 7. URL: <http://surl.li/epjmiu> (дата звернення 02.11.2024).

28. Ткаченко О., Янко О. Сутність облікової політики підприємства за умови гармонізації системи бухгалтерського обліку та звітності. *Економіка та суспільство*. 2023. № 57. URL: <http://surl.li/sazchy> (дата звернення 15.11.2024).

29. Шигун М. М., Мухомор Г. В. Дебіторська заборгованість: визнання та оцінка за національними й міжнародними стандартами. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. 2023. № 72. С. 85 – 93.
30. Blokdyk G. Financial Statement Analysis: a complete guide/ 5STARCooks. 2022. 310 p. (дата звернення 09.10.2024).
31. Baah G. Auditing and society: structuration theory perspective on auditor interactions with their clients. *Academy of Accounting and Financial Studies Journal*. 2022. Volume 26, Issue 6. URL: <http://surl.li/nonvf>. (accessed 07.10.2024).
32. Handbook of international quality control, auditing, review, other assurance, and related services pronouncements. Edition 21. International Federation of Accountants. Volume 1. 1146 p. URL: <http://surl.li/nonvn> (дата звернення 07.10.2024).
33. Ivankov V., Chukhlib A., Stender S., Azarenkov G., Nazarenko I. Analysis of the prospects for the introduction of digital technologies in the Ukrainian economy and accounting. *REICE: Revista Electrónica De Investigación En Ciencias Económicas*. 2023. 11(22). pp. 68–86. URL: <http://surl.li/ojsqq> (дата звернення 07.10.2024).
34. Robinson T. International financial statement analysis / Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons. 2020. 1008 p.

ДОДАТКИ